

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií

Bakalářská práce

Jiří Ludačka

**Sociální kritika v indigenistickém románu Huasipungo / Indiánská
pole**

Social criticism in indigenous novel Huasipungo

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Rád bych tímto poděkoval Mgr. Doře Polákové, Ph.D. za věnovaný čas, odborné vedení práce, cenné rady, vstřícnost a trpělivost. Také bych rád poděkoval rodině a blízkým, kteří mě podporovali.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem řádně citoval použité prameny a literaturu. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 4. 2024

Jiří Ludačka

Abstrakt

Předmětem této práce bude analýza románu *Huasipungo* / Indiánská pole od ekvádorského autora Jorgeho Icazy (1906 - 1978). Dílo je řazeno k tzv. indigenismu, kulturnímu a politickému směru první poloviny 20. století, který chtěl konečně dát hlas indiánské a míšenecké populaci zemí Hispánské Ameriky a zobrazit problematiku společenské a ekonomické marginalizace. Bakalářská práce se zaměří na kritiku společnosti a jejího pohledu na postavení indiánů v Ekvádoru na počátku 20. století. Tato analýza je úzce spjata s historicko-literárním kontextem, kterému se v první části bude práce též věnovat.

Klíčová slova:

Indigenismus, Jorge Icaza Coronel, Ekvádor, román, násilí, rasismus, společnost

Abstract

The aim of this bachelor's thesis will be an analysis of the novel *Huasipungo* by the Ecuadorian author Jorge Icaza (1906 - 1978). The work is classified among the so-called Indigenism, a cultural and political movement of the first half of the 20th century that wanted to finally give voice to the Indian and mixed-race populations of Hispanic America and to portray issues of social and economic marginalization. This bachelor's thesis will focus on a critique of society and its view of the position of Indians in Ecuador in the early 20th century. This analysis is closely linked to the historical and literary context, which will also be the focus of the first part of the thesis.

Keywords:

Indigenism, Jorge Icaza Coronel, Ecuador, novel, violence, racism, society

Obsah

<i>1. Historický kontext</i>	9
1.1 Stručná historie indiánského světa v Latinské Americe	11
<i>2. Literární kontext</i>	13
2.1 Od indianismu k indigenismu	13
2.2 Indianismus	13
2.3 Indigenismus	14
2.3.1 Rysy indigenistického románu	15
2.3.2 Ekvádorský indigenismus	17
2.3.3 Generace 30.....	17
<i>3. Jorge Icaza</i>	19
3.1 Icazova cesta k indigenismu a dráha spisovatele	20
<i>4. Indiánská pole</i>	23
4.1 Shrnutí děje.....	23
<i>5. Témata v díle a sociální kritika obecně</i>	25
<i>6. Zobrazení jednotlivých témat v díle</i>	27
6.1 Ekonomická marginalizace.....	27
6.1.1 Životní úroveň indiánů	27
6.1.2 Nedostatek jídla a hlad	29
6.2 Rasová diskriminace	33
6.2.1 Fyzické násilí.....	35
6.3 Diskriminace na základě pohlaví, sexuální zneužívání žen.....	37
6.4 Téma víry, církve a její zneužívání ve prospěch kreolů	41
<i>7. Vyvrcholení děje a Icazův odkaz</i>	45
<i>8. Závěr</i>	47
<i>Resumé</i>	49
<i>Resumen</i>	51
<i>Bibliografie</i>	53

Úvod

Tato bakalářská práce se bude věnovat sociální kritice v indigenistickém románu *Indiánská pole* (Huasipungo) ekvádorského spisovatele Jorgeho Icazy. Ten je jedním z předních spisovatelů, věnujících se indigenismu, kromě Indiánských polí napsal několik dalších románů a povídek, které se také věnovaly tématu postavení indiána v ekvádorské společnosti. Kromě literární tvorby se věnoval Icaza také herectví, byl kulturním atašé v Buenos Aires a zastával post diplomatického zástupce v několika zemích, například v Sovětském svazu.

Román *Indiánská pole* kritickým pohledem zachycuje postavení indiána v prostoru ekvádorské společnosti první poloviny dvacátého století a prostřednictvím příběhu o životě indiána, který je otročen bělochy, se dozvídáme o hrozivých životních podmínkách, ve kterých byli indiáni nuceni žít. Proto je dle mého názoru vhodné nejprve přiblížit historický kontext pro širší pochopení problematiky probírané v románu. Práci uvedu kapitolou, která se bude věnovat dějinám Ekvádoru, především první polovině 20. století, ve které je román napsán a kam je také zasazen. Dále bude práce pokračovat stručnou historií indiánského světa v Hispánské Americe, na kterou volně naváže literární kontext, tedy kapitoly věnující se kontrastu mezi indianismem a indigenismem, ve kterých se budu opírat především o Escajadillovy myšlenky. Do práce jsem poté obsáhl také samostatnou kapitolu věnující se literární tvorbě a životu autora, který je velmi důležitý pro pochopení osobitého stylu a věrného popisu indiánského světa, přestože sám Icaza indiánem nebyl.

V části, která se bude věnovat samotné analýze románu, bude cílem zkoumat způsob, jakým Icaza popisuje marginalizaci indiánů a zkritizovat tehdejší postavení společnosti vůči této části populace na základě úryvků z díla. V první části bude nutné obecně charakterizovat marginalizaci indiánů popisovanou v románu a následně vymezit čtyři tematické okruhy, ve kterých se marginalizace projevuje, které mi v práci pomohou s orientací a budou sloužit jako kostra. Dále již v práci začnu popisovat znaky marginalizace na konkrétních případech v knize, dle naplánovaných okruhů, jimiž jsou: ekonomická marginalizace, tedy materiální nedostatek a hlad, rasismus, kterým je příběh protkán skrz naskrz, a s ním spojené fyzické násilí, také násilí páchané na ženách, a v neposlední řadě, otázka církve a její možnost manipulovat s indiánskými obyvateli.

Poslední kapitolou v rámci této „praktické“ části bude kapitola věnující se vyvrcholení zápletky a Icazově odkazu v díle.

1. Historický kontext

Ve většině hispanoamerických států se v první polovině 20. století začal rozvíjet kapitalismus, což dostalo Latinskou Ameriku do značné závislosti na světové ekonomice. Zaměříme-li se na Ekvádor, zemi, ve které se odehrává děj analyzované knihy, šlo především o závislost na ekonomice USA. Vnitřní obchod se rozvíjel velmi pomalu a uvnitř země byly velké rozdíly mezi ekonomickými sektory. Buržoazie, nově vznikající společenská třída, neměla takovou váhu na to, aby dokázala nahradit zastaralé, koloniální a feudální struktury z minulých dob, což se právě velmi zřetelně odráží v knize *Indiánská pole*. Profesor Polišenský uvádí, že na počátku 20. století se v Jižní Americe rozvíjel kapitalismus¹, přičemž Alicie Ortega Caicedo v eseji *Prólogo: Jorge Icaza y Pablo Palacio y las vanguardias latinoamericanas* zmiňuje rovněž nástup levicových sil v zemi.²

Jinými slovy, podobně jako v ostatních latinskoamerických státech, spolu s rozvíjejícím se kapitalismem se i v Ekvádoru začaly projevovat socialistické a pravicové tendence a ekonomicko-sociální situace byla v zemi velmi komplikovaná. Již během 1. světové války, tehdejší prezident Leonidas Plaza zahájil období ekonomického liberalismu, který díky válce zajistil velký ekonomický rozmach, nicméně hned po válce začala odbytová krize. Vzhledem k této krizi a prakticky nulovému sociálnímu pokroku, vznikla v roce 1921 Socialistická strana a na síle nabíral, po vzoru Itálie, fašismus.³

... na začátku dvacátých let, se v Ekvádoru socialistické síly pustily do politické reorganizace, související se vstupem dělnické třídy do veřejného života, s povstáními zemědělců na venkově a s nástupem liberální průměrné inteligence, která šířila radikální a otevřeně protioligarchické ideje ve spolupráci s proletářskými a rolnickými sektory.⁴

Dvacátá léta v Ekvádoru byla ve znamení nejistoty, doprovázená radikalismem ze strany odborů a dělnické třídy, který vyvrcholil masovou stávkou, násilně potlačenou armádou. Radikalizovali se také mladí důstojníci, kteří viděli vzor v Chile a byli oslněni

¹ Polišenský, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky / Josef Polišenský a Kol.* Praha: Svoboda. 1979., s. 437.

² Caicedo, Alicia Ortega. "Prólogo: Jorge Icaza y Pablo Palacio y Las Vanguardias Latinoamericanas." *Guaragua* 14, no. 33. 2010., s. 6. <http://www.jstor.org/stable/25703213>.

³ Klíma, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2015., s. 324.

⁴ Tamtéž, s. 6. („... a inicios de los años veinte, en Ecuador, las fuerzas socialistas emprendieron un proceso de organización política, momento que coincide con el ingreso de la clase obrera a la escena pública, con levantamientos campesinos en el agro serrano, con la emergencia de una intelectualidad media liberal, divulgadora de ideas radicales y abiertamente antioligárquica, en alianza con sectores proletarios y campesinos.”)

italskou fašistickou agitací. Po několika prezidentech nastoupil do čela státu po úspěšném převratu v roce 1925 Isidro Ayora Cueva, který sliboval návrat k pořádku a cti, třeba i za pomoci některých fašistických prvků, zavedených do nové ústavy z roku 1929, a také zkrocení zlé ekonomické situace. Celosvětová hospodářská krize bohužel zničila většinu nadějí a v průběhu nestabilních 30. let se v zemi vystříдалo celkem šest prezidentů. V roce 1934 se dostal do čela státu José M. Velasco Ibarra, který se v jeho plánu o stabilizaci stavu v Ekvádoru netajil inklinací k autoritářským režimům, a tak byl v zemi zaveden autokratický systém, veřejně známý jako „velaskismus“, proti tomu se ovšem vzpíraly jak levicové, tak i pravicové síly, což vedlo k jeho svržení dalším státním převratem. Převrat byl sice úspěšný, nicméně se neobjevil nikdo, kdo by si se zoufalou situací byl schopen poradit, a tak se dál střídali jeden prezident za druhým. Fašismus v zemi stále sílil a v roce 1937 bylo v nové ústavě dokonce odebráno volební právo ženám. To je, mimochodem, také jedno z témat, kterému se budu v této práci věnovat, neboť utlačování žen a jejich degradace je v knize zobrazeno nejednou. Tuto dobu, kdy se Ekvádor zmítal v sociální a ekonomické krizi, využilo v roce 1938 Peru k vznesení požadavku na území v Amazonii. Dohady o toto území nakonec vyvrcholily v ozbrojený konflikt, při kterém došlo k útoku na Ekvádor. Ekvádorská strana se i ve vojenské otázce předvedla jako naprosto neschopná, a tak během 2. světové války došlo ke ztrátě území v amazonských pralesích a také k odtržení Galapág a jejich předání USA.⁵ Po tomto konfliktu se roku 1944 znovu dostal do čela Ekvádoru Ibarra a „do poválečné doby vstupoval Ekvádor jako krajně nestabilní stát s otřesenou identitou.“⁶

Tato doba byla navíc poznamenána intenzivní debatou o problémech domorodců, především indiánů. Ačkoliv bylo otroctví v roce 1851 zrušeno tehdejším prezidentem J. M. Urbinou, indiáni stále žili své životy, jako kdyby byli otroky. To, jak analyzovaný román syrově popisuje zacházení s indiány jakožto s levnou pracovní silou, potažmo jako s otroky, tak tomu bylo i v realitě. Politické diskuse o této otázce samozřejmě měly velký vliv na veřejný život, umění, společenské a humanitní vědy, a toto téma tedy bylo také reflektováno mnoha umělci, spisovatele nevyjímaje.⁷

⁵ Klíma, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2015., s. 325.

⁶ Tamtéž, s. 326.

⁷ Caicedo, Alicia Ortega. „Prólogo: Jorge Icaza y Pablo Palacio y Las Vanguardias Latinoamericanas.“ *Guaragua* 14, no. 33. 2010., s. 6. <http://www.jstor.org/stable/25703213>.

1.1 Stručná historie indiánského světa v Latinské Americe

Původní obyvatelé Latinské Ameriky dostali své jméno de facto nepatřičně, vzhledem k tomu, že objevení Ameriky proběhlo víceméně omylem. Název „indiáni“ tedy vznikl ze španělského *indios* (Indové), jelikož Kolumbus nesprávně předpokládal, že dorazil do Indie. Drtivá většina původních obyvatel Ameriky se soustředila v Latinské Americe, celkově, i s anglosaskou Amerikou, se odhaduje počet původních obyvatel mezi 12 – 20 miliony.⁸

Kultura některých etnik na území Hispánské Ameriky prokazovala vysokou úroveň civilizace, Indiáni nejenže stavěli sofistikovaná sídla, ale také vyráběli zbraně, keramiku a nástroje pro zemědělství. Před vznikem prvních centralizovaných států, jako byli Olmékové nebo Aztékové, nežily kmeny ustáleným způsobem života, ale naopak jako nomádi. Podle klimatických podmínek a geografických faktorů se indiánské společnosti dělily do různých tříd, od primitivních až po vyspělé. Právě i na území dnešního Ekvádoru se soustředilo mnoho takových kultur a civilizací.

Ze starších podnětů se vyvinula civilizace Chorrera (1200 – 300 př. n. l.) napojená na další kulturní centra. Kultura Tumaco-La Tolitaz pomezí Ekvádoru a Kolumbie (600 př. n. l. – 200 n. l.) vyráběla keramiku a zpracovávala zlato. Kultura La Bahía se v letech 300 př. n. l. až 500 n. l. vyvíjela severně od Quita. Na kulturu Cañar (Cañari, podle lokality u Cuenky) z 1. tisíciletí navázali Inkové, jak dosvědčuje jejich přestavba střediska Ingapirca. Kmeny Širi, Kitu, Puruha a Kañari vytvořily volný státní útvar uváděný v literatuře jako „království Quito“.⁹

Conquista rozvrátila tento dosavadní svět a vedla k dramatickým změnám ve společnosti, kde původní obyvatelé byli postaveni na okraj a podrobili se novým vládnoucím strukturám. Vedle sociálního utrpení byla tato kultura také zasažena nemocemi, které byly dovezeny z Evropy. Neštovice a další choroby způsobily v domorodých komunitách vážné epidemie, přispívající k dalšímu oslabení a utrpení původních obyvatel.¹⁰ V ekonomické rovině se Indiáni, stejně jako v rovině sociální, dostali taktéž na samý okraj společnosti. Jak dále uvádí profesorka Housková:

⁸ Klíma, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblastí, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2015., s. 35.

⁹ Tamtéž, s. 54 – 55.

¹⁰ Tamtéž, s. 63.

V otázce duchovní byli Evropané připraveni včlenit Indiány mezi křesťany. V rovině ekonomické zavedli instituci encomiendy: kolonizátoři (tzv. encomenderos) měli ochraňovat a obracet ke křesťanství svěřený počet Indiánů, kteří jim za to odváděli daň formou práce a drahých kovů. Encomenderi zacházeli s Indiány jako s otroky, ale měli zájem, aby nebyli zcela vyhubeni. Po zhroucení svého světa tak byli Indiáni začleněni do koloniální společnosti. Výsledkem této symbiózy bylo i míšenečství.¹¹

Míšenečství je také jedním z témat, která jsou reflektována v knize a dle mého názoru velmi úzce souvisí s postavením žen v tehdejší ekvádorské společnosti. Na ženu, navíc indiánku, bylo nahlíženo z pozice bílého muže jako na podřadnou bytost, v podstatě jako na zvíře, což vedlo k častému zneužívání a znásilňování, jehož plodem se rodily mestické děti, v analýze samotné knihy se tomuto tématu budu věnovat.

¹¹ Housková, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)*. Praha: Torst. 1998., s. 8.

2. Literární kontext

2.1 Od indianismu k indigenismu

Kniha, kterou v této práci analyzuji, spadá do žánru indigenistický román. Dle mého je ale potřeba, před analýzou samotného díla, vymezit a od sebe oddělit dva pojmy: indianismus a indigenismus. Ačkoliv se názvy zdají být totožnými, je mezi nimi velký rozdíl. Rád bych tedy teď věnoval pár slov definování a rozlišení těchto žánrů.

2.2 Indianismus

Doba conquisty, která vedla k obrovskému útlaku a zotročování neevropských obyvatel, podnítila zobrazování indiánských kultur v literatuře, byť se jejich obraz více či méně vzdaloval skutečnosti. Prvním, který se pustil do popisu indiánů, byl sám Kryštof Kolumbus. Ve svých denících popisoval nejen krajinu, jakou dosud neviděl, ale právě také domorodce, avšak, jak konstatuje Polišínský, jeho dopis je „natolik zatížen renesančním manýrismem, že jej lze sotva pokládat za realistický.“¹² Indiány Kolumbus v kronikách vykreslil jako nevinné a nezkažené tvory. K nejvýznamnějším kronikářům tohoto období patří Bartolomé de las Casas, který ve svých kronikách *O zemi indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější* (Historia de las Indias a Brevísima relación de la destrucción de las Indias) a *Dějiny zemi Indických* (Historia de las Indias) poukazoval i na vykořisťování a vyhlazování indiánských kultur. Dalšími kronikáři, které je hodno zmínit, jsou například José de Acosta s jeho kronikou *Dějiny přírody a mravů indiánských zemí* (Historia natural y moral de las Indias), Gonzalo Fernández de Oviedo s kronikou *Obecná a přírodní historie zemi indických* (Historia general y natural de las Indias) nebo Hernán Cortés, který napsal *Dopisy* (Cartas) pro Karla V.¹³

V literatuře se termín "indianismus" obvykle používá k označení literárního směru v období romantismu, který obsahuje indiánské motivy, zmiňuje kulturu a postavení původních obyvatel. Tento směr vznikl v návaznosti na koloniální dobývání a, mimo jiné, přinášel Evropanům pohled na indiánský život, který ale nebyl popisován tak, aby došlo ke skutečnému poznání indiánského světa, jakým doopravdy byl. Autoři se zaměřovali především na estetickou a romantickou prezentaci původních obyvatel Latinské Ameriky, často zdůrazňovali mytologii a historii a projevovali snahu o vytvoření literárního obrazu

¹² Polišínský, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky / Josef Polišínský a Kol.* Praha: Svoboda. 1979., s. 660.

¹³ Tamtéž, s. 660.

harmonického spojení mezi přírodou a indiánskými kulturami. Často docházelo v popisech k idealizaci původních obyvatel, nebo naopak k jejich pojetí jako barbarských divochů.

2.3 Indigenismus

Indigenismus označuje umění, které se snaží do středu pozornosti postavit marginalizovanou indiánskou populaci.¹⁴ V literatuře představuje Indigenismus specifický žánr, který nese značný význam pro původní menšiny v latinskoamerických zemích, neboť začal ukazovat zbytku světa jejich palčivé problémy. Jeho vrcholným obdobím jsou dvacátá až čtyřicátá léta minulého století. Začal se formovat s cílem opustit romantický, indianistický, nepravdivý pohled a pokusit se přiblížit indiánským kulturám a zobrazit je pravdivě, realisticky a objektivně, s důrazem na jejich ekonomické a společenské problémy.

Hlavním účelem indigenismu bylo odhalovat před světem diskriminaci, chudobu a rasismus, jimž původní domorodé národy čelily. Tento, nejen literární směr, má snahu přinést povědomí o sociálních a politických otázkách, před které byli postaveni původní obyvatelé, a podnítit diskusi o potřebě ochrany jejich práv a kultury.¹⁵ Dle Houskové se v indigenismu spojují dvě snahy: zapojit indiánský svět do národní kultury a dát mu tím „uměleckou spravedlnost“. Druhou snahou, politickou, je dát indiánům také spravedlnost sociální.¹⁶

“Indigenismus, jev v podstatě svázaný s andskou oblastí a zčásti i s Mexikem, dosahuje rozhodujícího rozmachu na konci dvacátých let pod vlivem socialistického hnutí...“¹⁷, v Mexiku se indigenismu věnovali především muralisté¹⁸, naopak v andské oblasti došlo k rozmachu tohoto žánru v literatuře.¹⁹ Prvním významným autorem, který se věnoval psaní těchto románů, je bolivijský autor Alcides Arguedas, který svou prací napsanou v roce 1919 získal mezinárodní úspěch a spolu s Icazou vytvořil typické schéma

¹⁴ Housková, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)*. Praha: Torst. 1998., s. 162.

¹⁵ Marroquín, Alejandro D. *Balance del indigenismo: informe sobre la política indigenista en América*. 2. ed. México: Instituto indigenista interamericano. 1997., s. 13 – 19.

¹⁶ Housková, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)*. Praha: Torst. 1998., s. 162.

¹⁷ Polišínský, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky / Josef Polišínský a Kol.* Praha: Svoboda. 1979., s. 690.

¹⁸ Muralismus - malířské avantgardní hnutí, spjaté s revolucí v Mexiku.

¹⁹ Housková, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)*. Praha: Torst. 1998., s. 162.

postav a vztahů mezi latifundisty a indiány.²⁰ Mezi jinými autory, kteří patřili do tohoto literárního hnutí, je třeba zmínit například Césara Valleja s románem *El Tungsteno*, Cira Alegríu, který napsal *Širý nepřátelský svět* (*El mundo es ancho y ajeno*), nebo Josého M. Arguedase, mimo jiné, s jeho dílem *Hluboké řeky* (*Los ríos profundos*). Romány těchto spisovatelů patří k nejlepším dílům indigenismu.²¹

2.3.1 Rysy indigenistického románu

Indigenistický román lze tedy definovat jako žánr, který se snažil postavit do popředí původní obyvatele Latinské Ameriky a začal mapovat a prozkoumávat jejich kulturu, a především palčivé problémy, kterým čelili, především ve vztazích s obyvatelstvem kreolským. Problematikou indigenismu, především tedy indigenismu peruánského, se zabýval literární kritik Tomás G. Escajadillo. V mnoha knihách, článcích a periodikách definoval rysy a charakteristiky tohoto žánru a také se věnoval jeho odlišení od již zmíněného indianismu. Escajadillo například v článku *El indigenismo narrativo peruano* říká, že existují některá díla, která jsou všeobecně považována za indigenistická, ale on sám je jako indigenistická příliš nevnímá. Jako příklad zmiňuje román Clorindy Matto de Turner *Ptáci bez hnízda* (*Aves sin nido*), dílo, které běžně bývá uváděno jako počátek indigenistického románu v hispanoamerické literatuře. Na základě jeho analýzy došlo k vytvoření jakéhosi schématu evoluce indigenismu. V tomto schématu například figuruje termín „indianismo modernista“, který v sobě reflektuje téma indiánů, nicméně ne tak, jak ho má reflektovat indigenismus, a také termín „indianismo romántico-realista-idealista“, který je brán za předchůdce indigenismu. Právě sem Escajadillo řadí *Ptáky bez hnízda*, tedy ne jako dílo indigenistické, ale jako dílo, které v sobě nese hodnoty jeho předchůdce.²²

Indigenismus jako takový autor tohoto článku dále rozděluje do dvou fází. První fázi definuje jako „ortodoxní indigenismus“ (indigenismo ortodoxo). V této fázi podle Escajadilla vznikla většina děl tohoto žánru. Druhou fází je takzvaný neoindigenismus, „neo-indigenismo“.

²⁰ Housková, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)*. Praha: Torst. 1998., s. 162.

²¹ Polišínský, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky / Josef Polišínský a Kol.* Praha: Svoboda. 1979., s. 690.

²² Escajadillo, Tomás G. “El indigenismo narrativo peruano.” *Philologia hispánica* 4. 1989., s. 120. <https://doi.org/10.12795/PH.1989.v04.i01.10>.

Charakteristickými rysy jsou tedy především vyobrazení indiánů jako skupiny obyvatel, které jsou odebírány základní lidská práva, a se kterou je zacházeno krajně nehumánně ze strany bělochů. Dále také zdůraznění boje indiánů o zachování své identity a způsobu života a v neposlední řadě kritika kolonialismu, který je v indigenistických dílech často rozebírán a zkoumán. Tato díla upozorňují na sociální nerovnosti, vykořisťování a diskriminaci, které indiáni čelí.

Podle Escajadilla by se daly charakteristické vlastnosti shrnout do tří hlavních prvků, bylo by tedy dobré je zde okomentovat. Prvním rysem, který je zmíněn, je rozchod s exotickým či romantickým viděním indiánského světa ve starší literatuře. Tím je myšlen fakt, že indigenistická díla přestávají romantizovat či idealizovat indiánský svět a indiáni začínají být popisováni jako lidé z masa a kostí, přesně tak, jací doopravdy jsou. Podle slov Escajadilla se přerušila „tradice rozmazaných, vzdálených, přílišně stylizovaných nebo idealizovaných indiánů.“²³ Právě toto je jeden z důvodů, proč by dílo *Ptáci bez hnízda* podle autora nemělo být bráno jako první indigenistický román, ale jako poslední indianistický, romantizování indiánského světa je v knize zřetelné. Druhým rysem je dostatečná blízkost andskému světu, autor by měl být dostatečně blízký popisovanému světu, tedy indiánovi a Andám. Tento rys se dá obtížně specifikovat, i z důvodu definování „bodu zlomu“ – tj. kdy je autor románu buď již dostatečně blízko popisovanému světu, nebo je naopak stále příliš vzdálený. Třetím rysem, který je velmi důležitý, je něco, co profesorka Housková v knize *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)* (1998), nazývá „sociální obžalobou“. Tato charakteristika má za cíl, jak jsem už zmínil výše, popisováním skutečného světa řešit to, co se v době rozkvětu tohoto žánru nazývalo „problém indiána“. Escajadillo zde zmiňuje myšlenky peruánského novináře a politika Mariáteguiho, který viděl indigenismus jako heterogenní hmotu, protože „předkládá sociální, ekonomické a politické problémy spolu s jejich pohledem z literárního nebo výtvarného hlediska.“²⁴ To znamená, že indigenismus byl v podstatě jakýmsi nástrojem, který měl rozpohybovat řešení výše uvedených problémů indiána. Pokud se v románu dokáží naplnit tyto tři znaky, dá se hovořit o autentickém indigenistickém románu.²⁵

²³ Escajadillo, Tomás G. “El indigenismo narrativo peruano.” *Philologia hispalensis* 4. 1989., s. 120. <https://doi.org/10.12795/PH.1989.v04.i01.10>. („...tradición de indios borrosos, lejanos, excesivamente estilizados o idealizados...”)

²⁴ Tamtéž, s. 119. („...plantea problemas sociales, económicos y políticos junto con su asedio desde la perspectiva de la literatura o las artes plásticas.”)

²⁵ Tamtéž, s. 118-120.

2.3.2 Ekvádorský indigenismus

Zatímco v ostatních zemích Latinské Ameriky začaly vycházet první indigenistické počiny už na konci devatenáctého století, či v prvních dvou desetiletích století dvacátého (zmiňme například *Bronzový rod* (Raza de bronce) Alcides Arguedase z roku 1919, nebo, pokud se oddálíme od názoru Escajadilla, *Ptáci bez hnízda* Clorindy Matto de Turner, díla vydaného v roce 1889), v Ekvádoru se díla tohoto proudu až do 30. let prakticky neobjevovala. Prvním vyloženě indigenistickým dílem z pera ekvádorského autora Fernanda Cháveze je *Stříbro a bronz* (Plata y Bronce) z roku 1927. Třicátá léta byla v Ekvádoru pro indiánské kmeny naprosto devastující, nejenže indián byl i nadále marginalizován a musel se podřítit feudálním strukturám, která pro něj znamenala prakticky nulovou svobodu, ale stejně, jako jakýkoliv jiný občan této země, začal žít realitu již zmíněné hospodářské krize, která ve 30. letech Ekvádor postihla.

Ve 30. letech je marginalizace indiána v ekvádorské společnosti nejintenzivnější. Ve 30. letech je indián jako vykořeněný strom v obrovské poušti dějin: úplně odloučen od svých inckých předků; jeho komunitní hospodářství je zničeno a nahrazeno feudálním systémem dovezeným z Evropy, je evangelizován, ačkoliv křesťanství je mu cizí; zotročen a vyčerpán z nucených prací, a především, zbavený osobnosti.²⁶

Právě v tomto období vychází *Indiánská pole*, která by se dala bezesporu zařadit mezi jeden z nejlepších indigenistických románů, který tuto krutou realitu indiána skoro až dokumentárně popsal.²⁷

2.3.3 Generace 30

Ta takřikajíc „plodná dekáda“ indigenistických románů v Ekvádoru dala vzniknout skupině literátů, která je nazývána právě touto desetiletou érou – Generací 30. Do této skupiny patří autoři, kteří se zaměřovali na sociální problematiku tehdejšího Ekvádoru. Ve svých dílech vyjadřovali své postoje a pohled na tehdejší svět, o kterém tvrdili, že je špatně nastaven, že by se spousta věcí měla změnit a že je důležité, aby se vymýtilo zlo, perverze a nevzdělanost, které dovedly společnost do bodu, kdy vyšší třída vede

²⁶ Sacoto, Antonio. “Jorge Icaza: El Indigenismo Ecuatoriano.” *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana* 17, no. 33. 1991., s. 255. <https://doi.org/10.2307/4530540>. („En los años 30, la marginación del indio de la sociedad ecuatoriana es total. En los años 30 el indio es un tronco desraizado en el inmenso desierto de la historia: totalmente arrancado de su ancestro incaico; rota su economía de tipo comunal y sustituida por el sistema feudal traído de Europa, incorporado a la fe católica que no la comprende, diezmado en los repartimientos, esclavizado en las mitas y sobre todo, despersonalizado.“)

²⁷ Tamtéž, s. 255.

rozmařilý život plný smyslnosti, okázalých večírků a plýtvání vším, a to jen díky práci indiánů. Do generace 30 spadá několik autorů, které Sacoto rozděluje do dvou skupin podle geografické polohy. První skupinou jsou spisovatelé z Guayaquilu²⁸ - Demetrio Aguilera Malta, Joaquín Gallegos Lara, Alfredo Pareja Diez Canseco, Enrique Gil Gilbert, nebo například José de la Cuadra. Druhá skupina je pojmenována jako spisovatelé z And (*En la Sierra*), mezi které patří Fernando Chávez, Humberto Salvador, Jorge Fernández, nebo právě autor díla, které je předmětem této práce – Jorge Icaza.²⁹

²⁸ Guayaquil (oficiálně Santiago de Guayaquil) je největším městem Ekvádoru, situovaném na pobřeží v Guayaquilském zálivu.

²⁹ Sacoto, Antonio. "Jorge Icaza: El Indigenismo Ecuatoriano." *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana* 17, no. 33. 1991., s. 254 - 255. <https://doi.org/10.2307/4530540>.

3. Jorge Icaza

Autor slavného indigenistického díla *Indiánská pole* se jmenuje Jorge Icaza Coronel. Narodil se 10. července 1906 v Quitu. Svého otce si Jorge prakticky nepamatoval, protože zemřel, když byl ještě velmi malý. Jeho matka se poté podruhé provdala za muže, který měl na tu dobu liberální postoje, a tak se také snažil Jorgeho vychovávat. Navzdory tomu se ale Icaza rozhodl studovat na katolické škole, ze které ale přeci jen přestoupil na školu „liberální“. Jak Icaza o sobě sám říkal, jeho rané dětství bylo formováno především jeho matkou a tetičkami, se kterými vyrůstal v domě svého strýce.³⁰

Aby mohl Jorge dokončit školu, musel si zvolit, stejně jako kdokoli jiný, profesní dráhu: buď jako právník, nebo jako lékař. Díky strýci měl velmi dobrou pozici, aby se dostal na lékařskou fakultu, kterou tedy začal studovat na Universidad Central de Quito. Po dvou letech studia mu bohužel zemřela matka, po které vzápětí odešel také jeho nevlastní otec a jemu bylo tedy z finančních důvodů znemožněno medicínu dokončit. Tento životní zvrat naučil Icazu tvrdé realitě chudoby, poznal, jak je život nákladný, neboť si musel začít vydělávat vlastníma rukama. Tři roky před uvedením své první divadelní hry, v roce 1926, začalo Icazu vábit umění a stal se všímavým pozorovatelem lidí okolo sebe, což byl materiál k jeho budoucí tvorbě. Začal se tedy zajímat o divadelní umění a absolvoval zrychlený kurz recitace.³¹

Icazu vždy velmi lákalo divadlo, ovšem zpočátku ne jako dramatika. Sám tvrdil, že na to, aby se člověk mohl stát dramatikem, musí určitým způsobem dospět, což vyžaduje čas, proto nejdříve začal vystupovat jako herec.³² Jak jsem už uvedl, zúčastnil se kurzů na Národní konzervatoři a krátce poté začal vystupovat na divadelních zájezdech. Tam se seznámil se svou budoucí ženou, herečkou Marinou Montoyou, se kterou měl později dvě dcery. Následně se Jorge Icaza stal také dramatikem. Mezi jeho nejznámější dramata patří *El Intruso* (1929), *La Comedia sin Nombre* (1930), *Por el Viejo* (1931), nebo *El Flagelo* z roku 1936. V posledním zmíněném dramatu, napsaném dva roky po *Indiánských polích*, divák slyší po celou dobu praskání bičem, které zároveň udává tempo děje, jenž je

³⁰ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 206. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

³¹ Tamtéž, s. 206.

³² Tamtéž, s. 211.

improvizovaný. Zvuk biče odkazuje k účelu tohoto nástroje, který sloužil k trestání indiánů a k jejich pohánění do práce.³³

3.1 Icazova cesta k indigenismu a dráha spisovatele

Vzhledem k tomu, že mu umělecká práce neumožňovala uspokojivě živit jeho rodinu, musel všechny tyto aktivity střídat se svými povinnostmi v oddělení financí. Nicméně i nadále věnoval většinu svého času psaní a čím dál tím více se přibližoval k románu. V tomto duchu je třeba zdůraznit jeho první výpravné dílo, *Barro de la Sierra* (1933), v jehož povídkách je patrný Icazův postoj vůči indiánům.³⁴

Téma indiánů se v Icazově hlavě rodilo podle Garra již odmalička. Jeho strýc, u kterého Icaza žil, bydlel na venkově, Jorge se tedy už od útlého věku dostal do styku s rurálním životem v Ekvádoru a tím pádem tedy i s indiány. Icaza na polích slyšel jejich nářky a sténání, když tam pracovali i více než 12 hodin denně. Tento obraz dřících indiánů se mu vryl do paměti. Přesně tak, jak plasticky viděl ve vzpomínkách otroky na polích, tak se i snažil je vyobrazit ve svých dílech, včetně jejich jazyka. Nářky v kečuánštině, nebo v kečuizované španělštině proto autenticky interpretoval tak, aby se tito indiáni dokázali prezentovat přesně takoví, jací byli.³⁵

Právě v *Barro de la Sierra*, knize složené z šesti různých povídek, dává Icaza poprvé najevo svůj postoj k indiánskému obyvatelstvu. Garro povídky výstižně charakterizuje: „Plasticky vystupují jako plátna, na nichž je krajina namalována násilnými tahy štětce. Suchost, kontrasty světla a stínu. Domorodci zkroucení bolestmi hladu, žízně a únavné práce. Nevědomost, špína, absurdní a ponižující podmínky.“³⁶ Tyto povídky nesou názvy *Cachorros*, *Sed*, *Éxodo*, *Desorientación*, *Interpretación* a *Mala pata*. Například v povídce *Sed* autor popisuje křehkou krajinu s hrubým tónem, kde klade důraz na chudobu a úzkost domorodců, kteří jsou vyobrazováni jako otroci, trpící velkou

³³ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 212. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

³⁴ Centro Virtual Cervantes © Instituto Cervantes, 1997-2024. (online) Dostupné z: https://cvc.cervantes.es/artes/ciudades_patrimonio/quito/personalidades/icaza.htm.

(„Como el trabajo artístico no le permitía sustentar satisfactoriamente a su familia, tuvo que alternar todas estas actividades con sus tareas en el departamento de Hacienda. No obstante, siguió consagrando la mayor parte de su tiempo a la escritura, cada vez más próxima al género novelístico. En esta línea, hay que destacar su primera obra narrativa, *Barro de la Sierra* (1933), en cuyos relatos se pone de manifiesto la postura indigenista de Icaza.”)

³⁵ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 212. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

³⁶ Tamtéž, s. 217. („Plásticamente aparecen como lienzos donde el paisaje está pintado noc pinceladas violentas. La sequedad, los contrastes de luz y sombra. Los indios deformados en esguinces de hambre, de sed y de trabajo agobiante. La ignorancia, la suciedad, las condiciones absurdas y denigrantes.“)

žizní. Ta je zde vykreslována jako metafora k „zrcadlu hrůz“, které ukazuje bídu vesnice, v níž domorodci žijí. Další povídkou, kde se Icaza věnuje tématu bídy, chudoby, hladu a chladu je povídka *Éxodo*. Zde se podmínky, ve kterých domorodci žijí, proměňují v jakýsi druh vězení či koncentračního tábora, ze kterého obyvatelé nemohou utéct, protože jsou determinováni sociální třídou, do které náleží. Zároveň se zde objevuje kontrast mezi těmito chudáky a vyšší sociální třídou, která jim despoticky vládne. U tohoto díla bych rád ještě zmínil jednu povídku, s názvem *Desorientación*. Hlavní postavou je Juan Taco, dělník na nádraží, který má hodně dětí, ale malé příjmy na jejich obživu, a navíc se potýká s nedostatkem stabilního bydlení. Povídka se zabývá tématy jako je dělnická třída, technologický pokrok a jeho dopady na zaměstnanost, a také sociální nejistotou a nespravedlností, které čelí lidé v nízkých socioekonomických vrstvách. Juan se setkává s tragickým osudem svého kolegy Timotea, který ho přiměje k zamyšlení nad podmínkami a vyhlídkami dělnické třídy, což dává povídce hlubší sociální a politický rozměr.³⁷

Zmíním zde ještě další díla, která Icaza napsal a která se věnují podobným tématům. Tak například *El chulla Romero y Flores* (1958) a trilogie *Atrapados* (1972). V těchto posledních dvou románech, které Icaza napsal, je zřetelná snaha o jiný způsob vyprávění. Problémy, které Icaza dosud prezentoval ve své tvorbě, byly vždy viděny zvenčí, z cizího úhlu pohledu. Nyní hlavní postava své problémy prožívá uvnitř sama sebe a čtenář tak může při četbě vnímat autentické vnitřní dramatické boje, které se týkají původu protagonisty. Hlavní postavou zde již totiž není indián, ale kreol³⁸, který vnitřně bojuje sám se sebou a se společností, ve které byl vychován a která ho formovala. V *El chulla Romero y Flores* je hlavní hrdina Luis Alfonso synem španělského otce a indiánské matky. Uvnitř této postavy se střetávají protichůdné hlasy z obou těchto klíčových zdrojů: odvaha, touha po moci a hrdost spojená se španělským předkem, a zároveň podřízení, poslušnost a trvalý strach, které vycházejí z indiánského původu. Tyto protichůdné prvky se paradoxně propojují, neboť postava s vnitřním konfliktem bude společností lépe přijímána, čím více potlačuje svůj indiánský původ a lépe se projevují její evropské rysy.

³⁷ Garro, J. Eugenio. "Jorge Icaza: Vida y Obra." *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 217. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

³⁸ Kreol - Toto označení se používá pro osobu, která je dcerou nebo potomkem Evropanů, narozenou v bývalých španělských územích Ameriky nebo v některých evropských koloniích na tomto kontinentu. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <https://dle.rae.es>.

(„Dicho de una persona: Hija o descendiente de europeos, nacida en los antiguos territorios españoles de América o en algunas colonias europeas de dicho continente.“)

To vede k vnitřnímu konfliktu, který Chulla prožívá.³⁹ Mezi jeho další literární počiny patří například sbírka povídek *Seis veces la muerte*, sbírka s názvem *Viejos cuentos*, nebo *Huairapumasca (Los hijos del viento)*.⁴⁰

V roce 1944 se Icaza podílel na založení Casa de la Cultura Ecuatoriana, stal se kulturním atašé v Buenos Aires a krátce poté byl jmenován ředitelem Národní knihovny Quito. V posledních letech života se Icaza věnoval také diplomacii, když mezi lety 1973 – 1977 zastával post ekvádorského diplomatického zástupce v Sovětském svazu, Německé demokratické republice a v Polsku. První indigenistický román, o kterém budeme hovořit níže, je zároveň jeho nejslavnějším dílem, v němž je poměrně brutálním způsobem popsáno zacházení a zneužívání domorodců bílými lidmi.⁴¹

Jorge Icaza zemřel v Quitu 26. května 1978 ve věku 72 let.⁴²

³⁹ Corrales, Manuel. "Las Raíces Del Relato Indigenista Ecuatoriano." *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana* 4, no. 7/8. 1978., s. 48. <https://doi.org/10.2307/4529868>.

⁴⁰ Centro Virtual Cervantes © Instituto Cervantes, 1997-2024. (online) Dostupné z: https://cvc.cervantes.es/artes/ciudades_patrimonio/quito/personalidades/icaiza.htm.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

4. Indiánská pole

Román *Huasipungo* vyšel česky pod názvem *Indiánská pole*. Je to známý indigenistický román publikovaný v roce 1934. Považujeme ho za jedno z nejvýraznějších děl kritizujících společenské poměry v Latinské Americe své doby. *Indiánská pole* získala mezinárodní slávu a byla přeložena do přibližně 40 jazyků, včetně češtiny, angličtiny, francouzštiny nebo čínštiny. Icaza román přepracoval, protože první vydání bylo pro čtenáře, kteří nepocházeli z Ekvádoru, velmi obtížné číst. Název knihy je indiánské slovo *huasipungo*, které v překladu značí „malý pozemek, který vlastník haciendy dává dělníkovi, aby si na něm postavil dům, měl tam zvířata a pěstoval plodiny pro svou vlastní spotřebu.“⁴³ Jak jsem několikrát v mé práci nastínil, centrálním tématem tohoto románu je vykořisťování domorodých indiánů, jejich otročení a zneužívání a také jejich boj za svobodu a důstojnost. Icaza vytvořil obraz dvou rozdílných sociálních vrstev. Tou první je indián, který je charakterizován prakticky jako majetek velkostatkářů, kteří prodávají půdu včetně indiánů, žijících na ní. Druhou vrstvu představuje velkostatkář, kterého autor vykresluje jako typického otrokáře, který se opírá o křesťanskou tradici a je přesvědčen o nadřazenosti bílé rasy. Velkostatkář je navíc v díle podporován knězem a správcem, který plnil funkci starosty v dané oblasti.⁴⁴

4.1 Shrnutí děje

Předtím, než se budeme zabývat sociální kritikou v díle, je třeba stručně popsat děj. Celý příběh se odehrává kolem haciendy Cuchitambo. Vypravěč nám představuje Alfonsa Pereiru, velkostatkáře, jehož statek je v zoufalé ekonomické krizi. Jedinou pomocí, která mu je nabídnuta, je podepsání smlouvy se zahraniční společností, která plánuje stavbu silnice pro těžbu ropy. V případě přijetí nabídky by se Alfonso dostal k penězům a zachránil by tak svůj statek. Alfonso se tedy stává prostředníkem tohoto úvěru a člověkem, který pomáhá společnosti s imperialistickými plány zničit huasipunga a venkovský život tamních domorodců.

Hlavní postavou románu je Andrés Chiliquina, indián, který žije se svou ženou Cunshi a synem v jejich huasipungu. Dcera Alfonse Pereiry má brzy porodit, Alfonso

⁴³ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario panhispánico del español jurídico* (DPEJ) [en línea]. < <https://dpej.rae.es/> >. („Pequeña superficie de terreno que el dueño de una hacienda da al peón trabajador de ella, para que plante su casa y tenga sus animales y cultivos para su propio consumo.”)

⁴⁴ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 218. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

tedy hledá mezi indiánkami chůvu pro dítě, přičemž nakonec vybírá právě Andrésovu manželku Cunshi. Cunshi tak odchází ze svého huasipunga, aniž by cokoliv řekla svému manželovi, a žije u Alfonse. Andrés, domnívaje se, že ho jeho žena opustila, se rozhodne pracovat v horách, kde při nehodě přijde o nohu. Vztah mezi Alfonsem a Andrésem je velmi špatný a zhoršuje se ještě více ve chvíli, kdy Andrés přichází nejen na to, kam zmizela jeho žena, ale také zjišťuje, že se velkostatkáři zalíbila a ten se jí pokouší nevybíravě svádět.

Paralelně s touto zápletkou začíná i velkolepá stavba silnice, na které figurují indiáni jako levná pracovní síla. Indiáni jsou zde nuceni snášet nekonečné pracovní dny a nelidské zacházení ze strany stavbyvedoucích, velmi často při pracích nasazují svůj holý život a nemálo z nich také umírá. Kromě útrap, které Indiáni musejí zažívat, roste navíc i nespokojenost a nevole, protože si začínají uvědomovat, že z těchto prací budou profitovat jen velkostatkář, kněz a zahraniční investor. Hlad, kterým indiáni trpí, se zintenzivňuje ve chvíli, kdy se rozvodní řeka v důsledku dešťů a zaplavuje nejen stavbu, ale také obydlí indiánů. Tato nelítostná situace eskaluje do bodu, kdy se indiáni rozhodnou vykopat mrtvého vola. Poté, co ho sní, zemře Andrésova manželka. Ten nemá na zaplacení poplatku knězi za důstojný pohřeb v kostele, a tak se rozhodne ukrást krávu, kterou by mohl prodat, a tím si vydělat dostatek peněz na zaplacení pohřbu. Bohužel je odhalen a potrestán zbitím.

Po dokončení prací na silnici věří indiáni, že budou mít mnohem lepší život, ale ukáže se, že tomu tak není. Indiáni jsou vystěhováni na nové území, blíže horám, kde půda není úrodná, a tak trpí ještě brutálnějším hladem. Situace, která je pro indiány neudržitelná, vyústí ve výbuch vzteku a zloby. Andrés shromažďuje zbylé indiány s úmyslem přepadnout statek Alfonse Pereiry. Ten si na pomoc zavolá americké vojáky, kteří chtějí zničit huasipunga, čemuž se indiáni rozhodnou vzepřít, ale Alfonso za pomoci těchto vojáků dokáže potlačit povstání. Zbývající indiáni, včetně Andrése a jeho dítěte, pak prožívají poslední okamžiky života ve svém obydlí, které zachvátí plameny. Všichni zbývající indiáni vědí, že je čeká smrt. V závěru jejich statečného boje vychází Andrés Chiliquina se svým synem v náručí před jeho huasipungo a křičí: „*¡Ñucan Chic huasipungo!*“, v tu chvíli gringové⁴⁵ střílejí a zabíjejí Andrése i jeho syna.

⁴⁵ Gringo - Cizinec, zejména anglicky mluvící a obecně mluvčí jiného jazyka než španělštiny. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <https://dle.rae.es>. („Extranjero, especialmente de habla inglesa, y en general hablante de una lengua que no sea la española.“)

5. Témata v díle a sociální kritika obecně

V analytické části práce se zaměřím na sociální kritiku obsaženou v tomto díle. Týká se především diskriminace indiánů, která je jakousi alfa omegou *Indiánských polí*. Hlavním Icazovým záměrem totiž bylo, jak už bylo dříve zmíněno, upozornit na marginalizaci a zneužívání indiánů v Ekvádoru. Jelikož se za slovy marginalizace a diskriminace schovává široká škála činů a událostí, rozhodl jsem se je rozdělit do několika tematických okruhů, které budu analyzovat. Při četbě knihy si můžeme všimnout velmi věrného a detailního popisu života indiánů, který nám umožňuje si indiány, jejich zvyky, každodenní situace, útrapy a prostředí, ve kterém žijí, velmi dobře představit. Ona diskriminace, kterou autor zobrazuje, se projevuje ve více aspektech, mezi které se řadí například sexualizace a zneužívání indiánských žen, rasismus, který nejen nadřazuje bílou rasu nad indiánskou, ale tu indiánskou více než k člověku přiřazuje ke zvěři, či dokonce majetku. V knize se také velmi výrazně objevuje téma jídla a jeho nedostatku, související s úmorným hladem a odepíráním běžné lidské stravy indiánským komunitám.

Všechny tyto aspekty bych tedy rád shrnul do čtyř hlavních okruhů: ekonomická marginalizace, rasová diskriminace, diskriminace na základě pohlaví a vliv křesťanství a jeho zneužívání ve prospěch bělochů. Je nutné říct, že toto rozdělení, které jsem pro lepší orientaci vytvořil, nemá zcela jasně dané hranice, jednotlivá témata v rámci těch pomyslných „okruhů“ jsou na sebe velmi pevně navázána a ve spoustě bodech se prolínají. Například téma rasismu je v knize všudypřítomné a má mnoho společného s ekonomickou situací, ve které se indiáni nacházejí. Rád bych teď tyto okruhy krátce představil předtím, než je zakomponuji do kontextu samotného díla:

Ekonomická marginalizace – v knize je zřejmé, že diskriminace indiánů je dost silně založena na jejich utlačování po ekonomické stránce, indiáni jsou bělochy záměrně vytlačováni ze svého tradičního území, a to často z důvodu průmyslové expanze, která pro kreoly znamená mnohonásobně víc než indiánský život. V knize jsou indiáni včetně Andrése a jeho rodiny násilím vytlačeni ze své půdy bělochy, kteří tuto zemi potřebují pro vlastní zisky. Ztráta půdy logicky způsobuje velké zhoršení životních podmínek indiánů, nemají kde pěstovat různé plodiny nebo například mohou ztratit přístup k vodě. Jak již bylo výše zmíněno, velkým tématem je v *Indiánských polích* jídlo, které je indiánům odepíráno, především pak maso, jehož jsou indiáni podle bělochů nehodni. Indiáni v knize doslova živoří a stravují se spíše jako zvěř než jako lidé.

Druhým stěžejním okruhem je viditelný rasismus, se kterým se hlavní hrdinové v knize potýkají. Znovu zopakují to, o čem jsem zde mluvil: totiž to, že běloši se nedívají na indiány optikou sobě rovných, je zřejmé, ale velkostatkář a jeho spolupracovníci se o domorodcích vyjadřují jako o zvěři, která nemá s lidstvem nic společného, či dokonce jako o něčem, co není živé, nota bene jako o majetku, s nímž se obchoduje. Absolutně není brán zřetel na jejich lidské potřeby a jsou jim upírána základní lidská práva. Čelí nejen fyzickému násilí, ale také verbálnímu ponižování a pohrdání, jsou považováni za méněcenné, což vede k šikaně a násilí, a také k jejich zneužívání jako levné pracovní síly, která má za úkol odvést špinavou práci na stavbě silnice, vedoucí přes jejich bývalé území. Tato diskriminace je založena zejména na rasových předsudcích, ale také slouží k legitimizaci exploatace již zmíněného území. Rasová diskriminace popisovaná v díle není jen smutným příběhem, který v nás má vzbudit emoce, ale naopak věrohodné a syrové vykreslení sociálně-politické nerovnosti mezi rasami v ekvádorské společnosti té doby.

Třetím okruhem je diskriminace žen a jejich zneužívání. V knize je nejednou popsáno necitlivé zacházení velkostatkáře a jeho kumpánů se ženami, ať už se jedná o indiánky nebo o bělošky. Ženy jsou zde považovány za objekty, které musí čelit sexuálnímu vykořisťování a bílým mužům slouží jen k ukojení jejich sexuální potřeby. I zde se setkáváme s totální absencí základních lidských práv a svobod. Muž, a to nejen běloch, je zde vykreslován jako alfa samec, který má naprostou moc nad těly a životy žen. Tato pohlavní diskriminace je důležitým prvkem, který byl součástí patriarchálních struktur v koloniálním systému a opět úzce souvisí právě s rasismem, kdy si bílý násilník absolutně nepřipouští, ba ani neuvědomuje, že by svým chováním někomu způsoboval bolest, protože nepovažuje indiánské ženy za lidské bytosti.

Dalším důležitým tématem je v knize křesťanství a církve, neboť formují vztahy mezi domorodými kulturami a bělochy, a víra v Boha slouží často jako nástroj moci nad původním obyvatelstvem. Proces evangelizace s sebou nenesl jen přijetí křesťanství, ale měl vést ke kulturní asimilaci a následně snazšímu podmanění indiánů. Indiáni v *Indiánských polích* jsou již lidmi věřícími v křesťanského Boha, což napomáhá bělochům k jejich ovládnutí skrze církve a kněze.

6. Zobrazení jednotlivých témat v díle

Nyní bych se tedy rád věnoval konkrétním případům v díle, ve kterých, dle mého názoru, jsou nejlépe vidět znaky marginalizace. Výše jsem uvedl, že bude na sociální kritiku v díle nahlíženo skrze více optik, tou první bude ekonomická rovina.

6.1 Ekonomická marginalizace

6.1.1 Životní úroveň indiánů

To, v čem spočívá ekonomická marginalizace, jsem nastínil v předešlé kapitole. Celý příběh začíná tím, když velkostatkář Alfonso Pereira, topící se v dluzích, dostane jedinečnou příležitost od svého strýce Julia, který mu nabídne dozorovat stavbu silnice, jež by měla vést přes území u jeho haciendy Cuchitambo za účelem těžby petroleje. Toto území je ale plné huasipung, ve kterých bydlí indiáni, na což hned vzápětí po strýcově nabídce reaguje Alfonso: „Además... lo de los huasipungos...“⁴⁶ („Ale Indiáni nebudou chtít odejít ze svých huasipungů.“) Strýc Julio na to odpovídá: „Sentimentalismos. Debemos vencer todas las dificultades por duras que sean. Los indios... ¿Qué? ¿Qué nos importan los indios?“⁴⁷ („Všechnu tu sentimentalitu je nutno obětovat. Musíš už konečně nalézt takovou vůli k práci, abys zdolal všechny překážky, ať se zdají sebetvrďšími. Co je nám do Indiánů? Především jsme my!“) V této ukázce, která se objevuje hned na začátku knihy, je jasně a zřetelně vidět postoj strýce Julia k indiánům. Proč by nás měli zajímat nějací indiáni, když důležití jsme jen my a naše zisky? Indiáni nejsou náš problém, pro nás nejsou důležití. Vzápětí navíc dodává, že indiány naopak lze využít jako levnou pracovní sílu, která za ně odvede špinavou práci na stavbě silnice, protože s pozemky, které budou vykoupeny, automaticky budou vlastnit i jejich obyvatelé, indiány. Zde se setkáváme tváří v tvář s něčím, o čem jsem hovořil na začátku této práce: otroctví sice oficiálně v Ekvádoru bylo zrušeno bezmála 100 let před uvedením tohoto díla, v reálném životě se ovšem otrocký systém udržoval nadále.

Con el dinero que nosotros te suministremos podrás comprar los bosques de Filocarriles y Guamaní.

Con los bosques quedarán los indios. Toda propiedad rural se compra o se vende con sus peones⁴⁸

⁴⁶ Icaza, Jorge. 1994. *Huasipungo*. Madrid: Cátedra., s. 66., překlad: Jaroslav Kuchválek, a Miroslav Pařava. 1947. *Indiánská pole: román z Ecuadoru*. Praha: Pavel Prokop., s. 8.

*Všechny další ukázky pocházejí z tohoto vydání a jeho české verze, proto budou dále uváděna u obou jen čísla stran.

⁴⁷ S. 66, česká verze: s. 9.

⁴⁸ S. 66, česká verze: s. 9.

(„...ale za peníze, které dostaneš, budeš moci koupit lesy Filocarriles a Guamaní. S lesy koupíš Indiány a s Indiány ruce, které prorazí cestu horami. Nu tak, co tomu říkáš?“)

Julio naprosto bez zášti a tónem, kterým dává najevo o jak běžnou praxi jde, mluví o indiánech jako o majetku, který automaticky, spolu s vlastnictvím pozemku, na kterém žijí, spadá do rukou majitele onoho pozemku. Na jiném místě se dokonce objevuje dohadování o ceně indiána a debata o obchodování s ním, jako by byl pouhým zbožím. Tuto část si ale více rozebereme až později.

Životní úroveň indiánů žijících v údolí, stejně jako ve zbytku Ekvádoru, byla velmi nízká, tvrdě pracovali na plantážích bez nároku na spravedlivou odměnu, podle čehož také vypadala jejich obydlí a styl života. Osada, ve které žijí Andrés se svou ženou a malým dítětem, je vykreslena jako bahnitá a plná smetí, ve kterém sedí špinavé děti a hrají si. Chatrče, ve kterých indiáni bydlí, jsou autorem popisovány jako „una construcción pequeña, de techo de paja, de corredor abierto al camino, de paredes de tapia sin enlucir, de puertas renegridas, huérfana de ventanas.“⁴⁹ („...indiánských chatrčí o jediné místnosti, s podlahou z ušlapané země, s doškovou střechou, zčernalou deštěm a kouřem, který nenalézaje východu, prodírá se všudy.“). Ačkoliv úroveň indiánů už na začátku knihy, jak vyplývá z citace, opravdu nebyla vysoká, v průběhu příběhu se tato mizérie jen a jen prohlubuje. Pod Alfonsovým vedením indiáni dostávají čím dál více práce za čím dál menší odměnu, navíc jsou donuceni, aby se přestěhovali, protože je Pereira přesvědčen o tom, že právě na březích řeky, kde oni mají svá huasipunga, je půda nejurodnější a on, z důvodu své chamtivosti a hamižnosti, chce navýšit sklizeň. Proto se rozhodne indiány přesunout a využívá k tomu situace, při které rozkáže všem indiánům, aby prioritně pracovali na silnici a zároveň zakáže čistit zanášející se koryto řeky.

Felizmente aquella ocasión – donde siempre fue tinieblas insolubles – algo se abrió golpeando en la esperanza. Dios era bueno col él. Sí. Le murmuró al oído:

- ¡Carajo! Ya... ya está.

- ¿Qué pes, patrón? – interrogó el cholo Policarpio sin entender definitivamente al amo.

- Debemos olvidarnos de limpiar el cauce del río, ¿eh? Olvidarnos. ¿Entendido? Hay cosas más prácticas y lucrativas que realizar – dijo el dueño de Cuchitambo con brillo diabólico y aleado en las pupilas.

Sí, patrón – murmuró el mayordomo, sin atreverse a creer que...

- Así se subsanan todos los problemas. ¡Todos, carajo!

⁴⁹ S. 75, česká verze: s. 14.

- Así, pes.⁵⁰

(Náhle ho napadlo jediné možné řešení. „Carajo! Už to mám! Neopovaž se čistit koryto řeky. Chápeš?“ nařizuje velkostatkář takovým hlasem a takovým gestem, že z něho jde strach. „Tak budou vyřešeny všechny starosti, moje, gringů, všechny...“)

Tímto zákazem opravdu velkostatkář docílí svého a huasipunga nebohých indiánů jsou zatopena, indiáni tak ztrácí všechno – jídlo, chatrče, zvířectvo, zkrátka vše z toho mála, co ke svému skromnému životu potřebovali. Velkostatkář tím nutí indiány opustit půdu a vše, co na ní měli, a tak jsou zbaveni základních zdrojů obživy. Někteří v útrokách chatrčí ztrácí i své blízké - děti, rodiče. Zde logicky přichází na mysl myšlenka, jak devastující zážitek to musí být pro psychiku indiána a jaká další zátěž je mu naložena na bedra, neboť ztráta dítěte při takové tragédii a v takovém, už tak špatném zbídačeném životě, představuje úplně nový rozměr utrpení, které jim způsoboval krutý Pereira. I přestože indiáni nadále pokračují v pracích na plantážích, kde je hlídá správce, který je pro větší motivaci k práci opíjí chichou⁵¹, se dostávají do stavu, kdy už začnou svého pána prosit o podpory (obvykle 10 centavos denní mzdy a fanega⁵² obilí), protože hlad, kterým trpí od té devastující povodně, už je k nevydržení. „Los peones murmuraron: – Ha de dar buenos socorritos para el pobre natural... - Sin tener nada, pes, cun lu de creciente.“⁵³ („Peonové si při pohledu na pole šeptají: ... „Dej Bůh, aby nám chudákům vypomoh‘ dobrejma, malejma podporama. Po tý povodni nám vůbec nic nezbylo.““). Indiáni trpí nepředstavitelným hladem, který je nutí se ozývat, byť jde zprvu o slušné prosby směrem ke správci, či přímo k Alfonsovi.

6.1.2 Nedostatek jídla a hlad

Vzhledem k tomu, že nedostatek jídla a s ním související hlad je v knize reflektován s poměrně markantní důležitostí, rozhodl jsem se tomuto tématu věnovat samostatnou kapitolu. Jak jsem již zmiňoval, indiáni neměli přístup k běžné stravě, jakou konzumovali jejich pánové, běloši, a navíc, jídla neměli mnoho. Opět hned na začátku knihy Icaza

⁵⁰ S. 137, česká verze: s. 55.

⁵¹ Chicha - Alkoholický nápoj, který vzniká fermentací kukuřice ve sladké vodě a je používán v některých zemích Ameriky. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <<https://dle.rae.es>>. („Bebida alcohólica que resulta de la fermentación del maíz en agua azucarada, y que se usa en algunos países de América.“)

⁵² Fanega - Porce obilí, luštěnin, semen nebo podobných věcí, která se vejde do bušlu. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <https://dle.rae.es>. („Porción de granos, legumbres, semillas o cosas semejantes que cabe en una fanega.“)

⁵³ S. 188, česká verze: s. 94.

přibližuje běžnou stravu indiánů v jejich chýších. „...se acurruca las mujeres junto al fogón, tarde y mañana a hervir la mazzamora de mashca o el locro de cuchipapa,...“⁵⁴ („...ženy dřepí ráno a večer u ohniště a připravují mazamorra de mashca nebo locro de cuchipapa“). Těmito pokrmy se tradičně stravovali indiáni, přičemž, jak uvádí García ve svém eseji, cuchipapa jsou „brambory té nejhorší kvality, určené pouze pro prasata“⁵⁵. Dále García o jídle, kterým se stravují indiáni, říká následující: „Indiáni se přirozeně živí tím nejhorším: potraviny určené pro zvířata nebo nevhodné pro 'bílého' velkostatkáře a jeho nejbližší okolí.“⁵⁶ Obecně by se dalo říct, že se indiáni stravují málo zpracovanými surovinami. Mezi tyto suroviny patří především kukuřice, ječná mouka, brambory, nebo mršiny.⁵⁷

Scénou, kde si čtenář dokáže dobře představit stav, ve kterém se indiáni nacházejí, je chvíle, kdy autor popisuje demonstrativní průvod vesnicí za stavbu silnice. Indiánské děti jdou průvodem s hladovými výrazy, na kterých se snaží vykouzlit úsměv, to se záměrem žebrať o jídlo. Tito mladí indiáni zároveň, dle mého názoru dost naivně, doufají, že na ně čekají díky stavbě silnice lepší časy, ve kterých už nebudou muset hodiny čekat na matku s otcem, kteří jim přinesou trochu jídla do jejich chatrčí. Vidíme, jak jsou indiáni manipulovatelní, někdy i za pomoci vydírání formou víry. Víře a jejímu významu se budu věnovat v samostatné kapitole, zde bych ale rád uvedl přesný příklad této manipulovatelnosti – totiž: víra v lepší životní podmínky, kterou v sobě nesou mladí indiáni, souvisí s odhodláním starších indiánů stavět silnici, neboť jim kněz v rámci mší a kázání nalhal, že Bůh, ta modla, ke které indiáni vzhlíží a ke které se modlí, se usměje po každém metru nově postaveného úseku silnice. A tato skutečnost právě žene indiány do roboty, díky čemuž mladí věří v lepší zítřky.

Poté, co jsou jejich huasipunga vytopena, je hlad indiánů extrémní, a tak se vydávají za Alfonsem, aby jim poskytl podporu. Jejich prosba ale zůstává nevyslyšena a velkostatkář se naopak obává vzpoury, a tak si volá na pomoc strážníky. Hlad, kterým indiáni trpí, je natolik trýznivý, že se potravu, a to jakoukoliv, snaží získat kdekoliv to

⁵⁴ S. 75, česká verze: s. 14.

⁵⁵ García, Gustavo V. “Maíz, papas y carroña: la “identidad” alimenticia del “indio” de Huasipungo.” *Neophilologus* 92 (1). 2008., s. 38. <https://doi.org/10.1007/s11061-007-9058-8>. („...patatas de la peor calidad aptos sólo para cerdos.“)

⁵⁶ Tamtéž, s. 38. („Los indios, “naturalmente”, se nutren de lo peor: alimentos reservados para las bestias o no aptos para el latifundista “blanco” y su entorno social.“)

⁵⁷ Tamtéž, s. 38.

jde. Znovu zopakují, že indiánům je zapovězeno konzumovat maso, což lze dobře vidět na tomto úryvku:

—Y ahora los indios quieren...

—¿Qué?

—Como la carne está medio podridita... Quieren que les regale, su mercé. Yo les ofrecí avisar. Avisar, no más, patrón — concluyó el mayordomo al notar que don Alfonso se arrugaba en una mueca como de protesta y asombro.

—¿Que les regale la carne?

—Así dicen...

—¡La carne! No estoy loco, carajo. Ya... Ya mismo haces cavar un hueco profundo y entierras al buey. Bien enterrado. Los indios no deben probar jamás ni una miga de carne. ¡Carajo! Donde se les dé se enseñan y estamos fregados. Todos los días me hicieran rodar una cabeza. Los pretextos no faltarían, claro. Carne de res a los longos... ¡Qué absurdo! No faltaba otra cosa. Ni el olor, carajo. Así como me oyes: ni el olor. Son como las fieras, se acostumbran. ¿Y quién les aguanta después? Hubiera que matarles para que no acaben con el ganado.⁵⁸

(„Indiáni ted' chtěj' dyž je maso polozkažený, aby jim ho milostpán daroval. Řek' sem jim, aby počkali na vaše rozhodnutí.“ „Abych jim daroval maso? Blázen bych musel být. Hned dáš vykopat hlubokou jámu a volka zahrabeš. Indiáni nesmí nikdy okusit ani ždíbec masa. Jak se jim jednou dá, zachutná jim a pak jsme namydlení. Každý den by mi srazili ze svahu jedno dobytče, úmyslně by ho zabili, záminka už se najde. Hovězí maso Indiánům! To by tak scházelo. Ani čuchnout! Jsou jak dravá zvíř, navyknou si na ně, a kdo je pak udrží? Museli bychom je pozabíjet, aby nám nevybili všechen dobytek.“)

Alfonso říká, že indiáni by si zvykli, nemohou tedy ochutnat ani kousek masa, ani si k němu přičichnout. Alfonso je srovnává s dravci, kteří jsou pro lidi a prosperitu haciendy škodliví. García pak tvrdí, že indiáni „nesmí mít přístup k masu, které je na ekvádorském trhu vysoce ceněným produktem "bílých".“⁵⁹ Také není překvapivé, že mají-li indiáni možnost jíst maso, jsou schopni udělat cokoli, aby ho získali. Například jsou schopni vykopat tohoto zkaženého vola a sníst ho. Ze zoufalství a hladu se ve výsledku chovají opravdu jako zvířata, ke kterým je běloši neustále přirovnávají, protože jako šelmy odtrhují části zapáchajícího masa včetně kousků kostí uvnitř. Kusy masa poté hází do pece, včetně červů, kterými je maso již prolezlé. Salkjelsvik ve svém kritickém

⁵⁸ S. 202, česká verze: s. 110.

⁵⁹ García, Gustavo V. “Maíz, papas y carroña: la “identidad” alimenticia del “indio” de Huasipungo.” *Neophilologus* 92 (1). 2008., s. 45. <https://doi.org/10.1007/s11061-007-9058-8>. („...no deben tener acceso la carne, un producto muy estimado por los “blancos” en el mercado urbano ecuatoriano.“)

eseji *El precio de la palabra: la voz indígena en Huasipungo de Jorge Icaza* je popisuje takto: „Jako dravci jdou indiáni jíst to, co nikdo nechce, a nakonec se otráví.“⁶⁰ Najezení zkaženým, páchnoucím masem, a také jím prolezlými červy, ulehají Andrés, jeho žena, i dítě na slavník a spokojeně usínají. Po několika hodinách se ale probouzejí a autor začíná syrově popisovat průběh jejich otravy. Je patrné, že pocit sytosti je pro indiány tak důležitý, že jen s největším sebezapřením dokáží zvrátit žaludek a dostat tak otrávené maso z těla ven, protože si uvědomují, jaký by měli opět hlad. Andrés je na tom o poznání lépe než jeho žena, právě proto, že hned jako první zvrací.

...trataba a toda costa – quejas remordidas, manos crispadas sobre la barriga, actitud de feto – de soportar el dolor, de tragarase la náusea que en oleaje frecuente le subía hasta la garganta... Y cuando no pudo más...

- Ayayay, taitiquitu.

- ¿Eh?

-Ayayay.

- Aguanta un más, pes.⁶¹

(Cunshi zatím zápasí se zvláštním dušením, s bolestí, která jí kroutí žaludkem, se suchým dávením, které stoupá do hrdla, ale dále nemůže postoupit. „Ay... ay... ayayay!“ „Co ti je?“ „Břicho!“)

Noc stráví Andrés péčí o svou ženu, která se do nového dne probouzí promodralá a bez síly se zvednout z postele, navíc obalená vlastními výkaly. „Al destapar los ponchos viejos un olor a excrementos fermentados saturó el ambiente“⁶² („Co to tu teda tak smrdí?“ pokračuje Indián a převrací přikrývky. Byla to Cunshi, která to udělala do lůžka jako malé dítě.“)

Andrés po uklizení huasipunga odchází pracovat na pole, kde se celé dopoledne snaží strach o ženu zahnat prací. Nakonec se ale vrací a to, v jakém stavu uvidí po návratu domů svou ženu, ho dokonce přesvědčuje o tom, že Cunshi posedl d'ábel.

⁶⁰ Soriano Salkjelsvik, Kari. "El precio de la palabra: la voz indígena en Huasipungo de Jorge Icaza." *Anales de la Literatura Hispanoamericana* 45. 2016., s. 337. Gale Literature Resource Center <https://link.gale.com/apps/doc/A499655171/GLS?u=karlova&sid=bookmark-GLS&xid=cfd77ba0>. („Como aves de rapiña los huasipungueros van a alimentarse de lo que nadie quiere y terminan envenenándose.“)

⁶¹ S. 210, 211, česká verze: s. 117.

⁶² S. 213, česká verze: s. 119.

En mitad de la vivienda encontró a Cunshi, que se retorció de forma extraña - los ojos extraviados, revuelto el cabello en torno de los hombros, casi desnuda, temblores de posesa en todo el cuerpo.⁶³

(Cunshi se svíjí uprostřed místnosti s očima obrácenýma v sloup, zamodralá, polonahá, s vlasy obtočenými kolem ramen, což jí dodává vzhledu posedlé.)

Andrés, přesvědčen o její posedlosti, ji chytá a snaží se uklidnit, tiskne jí a rdousí, až do momentu, kdy se Cunshi uvolní, přestane se vzpírat a znehybní. Andrés v tu chvíli propadá panice, protože začíná tušit, oč jde. Zoufale do ženy mlátí a hledá v ní život, marně. Tak zemře Cunshi, manželka hlavní postavy. García k této scéně dodává, že funguje jako pomyslný trest za porušení Alfonsova zákazu. Neuposlechnutí jeho rozkazu dovedlo některé indiány ke ztrátě života a některé ke ztrátě jejich nejbližších.

6.2 Rasová diskriminace

Román *Indiánská pole* je kompletně celý protkaný situacemi, ve kterých se čtenář střetává s viditelnou diskriminací na základě rasového původu. Už jsem uvedl, že je prakticky nemožné striktně oddělovat tematické okruhy a nevidět v nich velkou provázanost, a právě rasismus je tím okruhem, který se promítá v celé knize do všech ostatních témat, která zde kritizují. Rád bych zde ale opravdu zanalyzoval některé části románu, ve kterých je rasismus nejmarkantnější.

Stejně jako tomu bylo v předchozí kapitole, i s rasovou diskriminací se setkáváme hned na začátku románu, a právě zde ihned vidíme propletenost analyzovaných okruhů. Ta samá část, kterou jsem zde, o pár řádků výš, využil k nastínění ekonomické situace, ve které se indiáni nacházeli, se nyní hodí také k ukázce toho, jak na tom indiáni byli z hlediska sociálního postavení kvůli rase. Na indiány je v knize optikou kreolů pohlíženo jako na majetek, zboží, či dokonce jako na zvěř, což si později názorně ukážeme na několika ukázkách.

Con el dinero que nosotros te suministremos podrás comprar los bosques de Filocarriles y Guamaní. Con los bosques quedarán los indios. Toda propiedad rural se compra o se vende con sus peones⁶⁴ (“...ale za peníze, které dostaneš, budeš moci koupit lesy Filocarriles a Guamaní. S lesy koupíš Indiány a s Indiány ruce, které prorazí cestu horami. Nu tak, co tomu říkáš?”)

⁶³ S. 215, česká verze: s. 120.

⁶⁴ S. 66, česká verze: s. 9.

Majetek - to slovo zde zopakují, protože je dle mého názoru naprosto přesným výrazem, které si v díle běloši často představují při vyřčení tolik skloňovaného slova „indián“. Z pohledu kreola zde není debat o tom, že s pozemky budou v rukou Alfonsa také indiáni, oni přeci automaticky spadají do vlastnictví s vykoupením pozemku, na kterém žijí. Představovat si, že se bude indiánů někdo ptát na jejich názor, či dokonce s nimi debatovat o nějakých podmínkách, je naprosto zcestné a naivní. Alfonso s odkoupením pozemků automaticky vlastní i levnou pracovní sílu, kterou k byznysu nutně potřebuje.

Pár odstavců zpět jsem se již také dotkl toho, že se s indiány obchodovalo, a dokonce se smlouvalo o jejich ceně. To právě vidíme ve chvíli, kdy Alfonso řeší s farářem koupi pozemků u Guamaní, kterou velkostatkář potřebuje, a pánové tak začnou debatovat i o ceně indiána.

—¿Y qué runas! Propios, conciertos, de una humildad extraordinaria. Se puede hacer con esa gente lo que a uno le dé la gana.

—Me han dicho que casi todos son solteros. Un indio soltero vale la mitad. Sin hijos, sin mujer, sin familia.

—¿Y eso?

—Parece que no sabe usted. ¿Y el pastoreo, y el servicio doméstico, y el desmonte, y las mingas?

—Bueno. Son más de quinientos. Más de quinientos a los cuales, gracias a mi paciencia, a mi fe, a mis consejos y a mis amenazas, he logrado hacerles entrar por el camino del Señor. Ahora se hallan listos a... —iba a decir: «a la venta», pero le pareció muy duro el término y, luego de una pequeña vacilación, continuó— ...al trabajo. Ve usted. Los longos le salen baratísimos, casi regalados⁶⁵ („Ajací indiáni? Všichni čistokrevní. Všichni pokorní. Člověk si s nimi může dělat co ho jen napadne.“ „Ano, ale všichni, nebo téměř všichni jsou ještě svobodní. Chápete, že neženatý Indián má jen poloviční cenu. Nemá děti, nemá ženu, aby mu pomohla při vaření, na pastvě, při plení.“ „Pravda. Ale je jich tu přes pět set, podařilo se mi je uvést na cestu Boží a jsou tedy schopni“ – chtěl říci „prodeje“, ale výraz se mu zdál příliš silný – „práce. Vidíte, Indiáni vám přijdou velmi lacino.“)

⁶⁵ S. 87, česká verze: s. 23.

Nejen statkář, ale i kněz mluví o indiánech jako o zboží nebo dokonce jako o zvířatech.⁶⁶ I tématu víry zde bude patřit samostatná kapitola, jelikož ji vnímám jako důležitý faktor v románu, v tento moment ale považuji za záhodné vysvětlit chování kněze vůči indiánům, které opravdu není morální a důstojné. Ten, za normálních okolností a v jakémisi ideálním, bezkorupčním světě, by se měl chovat jako psychická opora celého statku, a měl by uznávat lidskou důstojnost a práva indiánů, která nikým nebyla uznávána. Zde se ale postava kněze stává v podstatě jen nástrojem udržování moci prostřednictvím náboženství a víry, kterou zneužívá k legitimizaci jejich vlastnění a ke zneužívání indiánů k práci. Kněz, jakožto autorita v náboženských záležitostech, má značný vliv na myšlení a chování lidí ve společnosti, a tím pádem může posilovat a upevňovat tento dehumanizační pohled na indiány. Oprostíme-li se od kněze, je dle mého názoru děsivé, jakým pohledem koukali kreolové na indiány, pokud šlo o jejich cenu při prodeji. Jeden svobodný indián je totiž méněcenný, protože nezastane tolik práce, čímž je naprosto ignorováno jeho právo na vlastní životní styl a indián je tak hodnocen pouze na základě nějaké potenciální produktivity při práci. Jak říká Chen-Sham ve svém eseji, jsou patrná "pohrdání a nadřazený postoj, s nímž běloši zacházejí a pohlížejí na indiány..."⁶⁷ Vztah mezi bělochy a indiány je úplně stejný jako vztah mezi pánem a jeho sluhou. Běloši se považují za nadřazené a mají kontrolu nad životy indiánů, kteří jsou považováni za podřízené a zbavené svých práv.⁶⁸ Jak jsem již několikrát uvedl, otroctví bylo zrušeno mnoho let předtím, ale myšlenka středověkého práva o převaze bílé rasy přežila až do 20. století. Garro mluví o tom, že byl indiánům vytvořen samostatný svět, který ale není součástí toho našeho. Svět, který je hluboce vzdálen světu v bělošské či mestické civilizaci.⁶⁹ Je to svět, který je přehlížen, ignorován a často zneužíván.

6.2.1 Fyzické násilí

Tuto kontrolu a nadřazenost si běloši logicky vynucovali dost často také fyzickým násilím. Alfonso na začátku románu vysvětluje, že už jeho otec indiány pro zábavu týral

⁶⁶ Chen-Sham, J. Esos "monstruos de codicia y aun de lujuria": El cura y el alcalde, seguimiento a una crítica del poder en la literatura latinoamericana en Aves sin nido y Huasipungo; *Revista De Filología Y Lingüística De La Universidad De Costa Rica*, 42(Especial). 2016., s. 71.

<https://doi.org/10.15517/rfl.v42i0.26465>. („Frente al latifundista codicioso y lujurioso, el cura también habla de los seres humanos como si fueran animales de carga.”)

⁶⁷ Tamtéž, s. 69. („...el desdénio y la actitud de superioridad con los que los blancos tratan y miran a los indígenas...”)

⁶⁸ Tamtéž, s. 69.

⁶⁹ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 216 - 217. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

značkováním jejich těl rozžhaveným železem, což Alfonsovi nedává smysl, protože je prý spíš měl využít k práci na polích, třeba právě za užití biče, jako nástroje ke zvýšení energie.

Todo a fuerza de fueite... ¡Ah! El fueite que curaba el soroche⁷⁰ al pasarlos páramos del Chimborazo, que levantaba a los caídos, que domaba a los rebeldes. El fueite progresista. Hombre inmaculado, hombre grande.⁷¹ (Ranami biče, který léčil soroche Chimboraza, biče, který razil cestu mezi stržemi a průsmyky, pokrokového biče, který povznesl osobu neposkvrněného člověka.)

Alfonso zde evidentně vnímá genialitu tohoto krutého nástroje, který indiánům způsoboval velkou bolest. Ta Alfonsovi ale očividně vůbec nevadí, pokud je výsledkem bičování zvýšená efektivita při jejich práci. V díle je uvedeno několik scén, ve kterých se objevuje bičování indiánů právě za účelem vyššího výkonu. Jednou z těchto scén je například situace, při které má Andrés velmi ošklivě poraněnou nohu a není schopen ani vstát, přičemž dozorce, který má na starosti indiány, si myslí, že zbičuje-li indiána, postaví se na nohy a bude dohnán k výkonu.

— Patroncitu, patroncituuu... — murmuró el longo tratando de levantarse. Pero como no pudo — le faltaba coraje y le sobraba dolor-, el capataz le ayudó con tremendos gritos y ciegos fuetazos.

— Ya te vas a quedar como guagua⁷² tierno o como guarmita preñada, noo.⁷³ (Když Andrés zasténal a pokoušel se postavit na nohu, zasadil mu dozorce několik ran bičem přes záda a zařval naň, aby probudil jeho hrdost: „Snad nechceš dělat, jako bys byl guagua, ne? Indiánská babo!“)

Násilí, které uplatňují kreolové na indiány, je také zřetelné v situaci, kdy se Andrés, přes zákaz velkostatkáře, vrací v noci ze svého huasipunga, kam utekl hledat Cunshi, zpět do lesa, kde musí pracovat pod dohledem jednookého Rodrígueza. Ten na jeho útěk přichází, za trest Andrése zbije, přičemž k němu mluví doslova jako ke zvířeti. „El tuerto Rodríguez ... después de conocer la verdad gracias a la eficacia pesquisante de sus patadas y puñetazos, amonestó al indio: „Rosca bruto. Rosca animal.“⁷⁴ („Do lesa, kde ho dozorce přivítal spoustou kopanců, přišel pozdě. „Proč jen, ty proklatý zvíře,...“)

⁷⁰ Soroche – horská nemoc. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <https://dle.rae.es>. („Mal de montaña.“)

⁷¹ S. 72, česká verze: s. 12.

⁷² Guagua – kojeneček, z kečujštiny. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <https://dle.rae.es>. („Niño de pecho, del quechua.“)

⁷³ S. 110, česká verze: s. 37.

⁷⁴ S. 105, česká verze: s. 34.

Kreolové opravdu velmi často vnímali indiány jako zvěř, která, nebýt práce, kterou za ně vykonává, je spíše na obtíž. Například Alfonso se o nich vyjadřuje jako o „indios puercos“⁷⁵ – indiánských prasatech. To, když řeší již zmiňovanou otázku, jak je vyhnat z jejich huasipung, která podle jeho slov leží na nejúrodnější půdě. Opět je zde vidět pohrdání jejich etnikem, které je v pomyslné hierarchii příliš nízko na to, aby mohlo vlastnit tak dobrou a fertilní půdu.

Jak příběh spěje k vyvrcholení, stupňuje se krutost kreolů. V kapitole o víře se budu věnovat okolnostem pohřbu zesnulé Cunshi, kvůli kterému Andrés ukradne krávu, aby na něj získal peníze. Na tuto krádež ovšem běloši přijdou, a autor tak věrně popisuje sadistický trest, který kromě Andrése nemine ani jeho syna. Andrés i jeho syn jsou před zraky ostatních indiánů mučeni takovým způsobem, že oba upadnou do mdlob. Protagonista této scény je svázán stylem, při kterém mu každý jeho pohyb představuje neskutečnou bolest, násobenou ranami biče, jež jsou mu zasazovány.

A cada movimiento de su cuerpo Andrés Chiliquina sentía un mordisco de fuego en sus pulgares... En ese momento, el teniente político, luego de escupirse en las manos..., flageló al indio.⁷⁶ (Při každém pohybu nohou pověšeného se utahuje provaz, který mu svírá palce v ohnivém hryzení... Politický komisař snímá poncho, plivne si do dlaní... zasvěští vzduchem karabáč. Zatíná se do zad a rozsekává tuhé maso.)

Jeho syn je potrestán posléze také, protože když chlapec vidí obrovské utrpení svého otce, rozhodne se zahryznout do nohou trýznitele. „...con salto felino se abalanzó el hijo de Cunshi a las piernas del hombre que azotaba a su padre y le clavó un mordisco de perro rabioso.“⁷⁷ („... se vrhá Andrésovo dítě skokem šelmy k nohám muže, který bičuje jeho tatíčka a zakousne se mu do stehna.“) Za tento čin je malý guagua zbit takovým způsobem, že zůstává nehybně ležet na zemi. Znovu pozorujeme zacházení s indiány jako s podlidskou třídou, když se kreolové nebojí zbit indiánské dítě jako psa.

6.3 Diskriminace na základě pohlaví, sexuální zneužívání žen

S násilím páchaném na indiánech souvisí také násilí páchané na ženách, které, stejně jako prakticky vše, je v knize popisováno dosti syrovou formou. Je zde ale nutné říct, že se nemusí nutně jednat o násilí s rasovým podtextem, protože, jak na následujících

⁷⁵ S. 136, česká verze: s. 54.

⁷⁶ S. 230 - 231, česká verze: s. 135 – 136.

⁷⁷ S. 231, česká verze: s. 136.

řádcích rozeberu, znásilňování a obtěžování žen nepáchali jen muži – běloši, ale také sami indiáni, stejně tak, jako nebyly v románu obtěžovány jen ženy indiánské, ale také kreolky.

První situace, při které totiž dochází k fyzickému napadení, se překvapivě odehrává v Andrésově chýši; ten na svoji milovanou ženu zaútočí jen proto, že on sám byl zbičován kreoly, a tak si potřebuje vybit svůj vztek a chtíč. Žena je krutě napadena, takže se před svým milovaným krčí a nechává se u země surově bít jako zvíře, Icaza ji zde přirovnává ke slepici, která čeká na kohouta. „...como gallina que espera al gallo.“⁷⁸ Chen-Sham dodává, že se v tomto přirovnání dá pozorovat symbologie obou zvířat - kohouta, jakožto dominantního samce, před kterým se krčí submisivní samička – slepice.⁷⁹ Zakrvácená Cunshi, brutálně napadena Andrésem, z útrpného řevu přechází do stavu, kdy nakonec cítí rozkoš, jako by ji samotnou přitahovala ta extrémní dominance a sadismus, kterou na ní její muž uplatňuje.

Si alguien hubiera pretendido defenderla, ella se encararía de inmediato al defensor para advertirle, furiosa: «Deja que pegue, que mate, que haga pedazos, para esu es marido, para esu es cari propiu...»⁸⁰ (Kdyby ji chtěl někdo bránit, vyskočila by rozrušeně a vyplivla by mu do očí svůj protest jako všechny Indiánky: „Co se do toho pleteš? Nech ho, ať mě mlátí! Vod toho je to můj muž!“)

Je zajímavé sledovat mentalitu těchto žen, které ačkoliv trpěly, svému osudu se nevzpíraly. Cunshi se zdá být smířená s rozdělením rolí ve vztahu s Andrésem – přijímá svou roli jakožto podřízené a akceptuje násilí ze strany dominantního muže jako přirozenou součást vztahu. Ochotně ho toleruje, a dokonce je připravena toto rozdělení bránit před ostatními a mužovo právo na násilí obhajovat, protože ona je přeci jeho žena, a to mu dává právo si s ní zacházet, jak se mu zlíbí.

Cunshi je také znásilněna Alfonsem, který ji vyloženě objektivizuje a zřetelně v ní vidí jen uhašení svého chtíče a nadržnosti. Tato situace je jasným příkladem znásilnění, založeném na přesvědčení o nadřazeném postavení mužů nad poslušnými ženami.

Las manos grandes e imperiosas del hombre la estrujaban cruelmente, le aplastaban con rara violencia de súplica. Inmovilizada, perdida, dejó hacer. Quizá cerró los ojos y cayó en una rigidez de muerte. Era... Era el amo, que todo lo puede en la comarca. ¿Gritar? ¿Para

⁷⁸ S. 82, česká verze: s. 19.

⁷⁹ Chen-Sham, J. “Esos "monstruos de codicia y aun de lujuria": El cura y el alcalde, seguimiento a una crítica del poder en la literatura latinoamericana en Aves sin nido y Huasipungo”; *Revista De Filología Y Lingüística De La Universidad De Costa Rica*, 42(Especial). 2016., s. 70.
<https://doi.org/10.15517/rfl.v42i0.26465>.

⁸⁰ S. 82, česká verze: s. 19.

ser oída de quién? ¿Del indio Andrés, su marido? «¡Oh! Pobre cojo manavali», pensó Cunshi con ternura que le humedeció los ojos.⁸¹ (Cunshi se chtěla v prvním instinktivním momentu popudu bránit, ale vzdala se, neboť ruce, které jí tiskly, byly ruce člověka Boha, člověka všemocného nad celým krajem. „Křičet? Kdo by jí slyšel? Andrés? Guagua, spící vedle ní?“ Hořkost jí zaskřípla hrdlo. Zavřela oči a cítila, jak jí vlhne nos. Nepromluvila ani slova, snášela tíhu samce, poddala se.)

Indiánka se tedy s největším sebezapřením vzdává, umrtvuje svoje tělo a nechává se tyranizovat pánem, neboť on je vlastníkem všeho, kam až její oko dohlédne, a tedy i jí samotné. Icaza, jak je už zvykem, i tyto situace, ve kterých je násilí pácháno na ženách, popisuje tak, že to ve čtenáři dokáže vyvolat nechut, či dokonce úzkost. Scéna končí tím, že se po uspokojení Alfonso zhnuseně odvalí, odchází a ještě utrousí: „Son unas bestias. No le hacen gozar a uno como es debido. Se quedan como vacas. Está visto... Es una raza inferior.”⁸² („Fuj! Hnus! Ta zvířata člověku nedovedou připravit žádnou rozkoš, jak by měla. Ani sebou nehnou! Jako mrtvé krávy. Inu, nízká rasa!”) S jeho mentalitou bělošského velkostatkáře nevidí škodu, kterou ženě snědé pleti způsobuje, protože ji opět vnímá jen jako zvíře, které mu má sloužit k jeho rozkoši.

Dalším problémem vyplývajícím ze znásilňování indiánek ze strany bělochů byly takto počaté děti. Mluvil jsem zde o dvou světech, od sebe velmi vzdálených – světě indiánském, chudém a odděleném – a světě civilizovaném, světě patřícím bělochům. Ačkoliv tyto dva světy od sebe dělí velká sociálně-ekonomická propast, v důsledku zneužívání indiánských žen začaly mít něco společného – mestické děti.⁸³

Sexuální styk mezi bělochy a indiány dal vzniknout střední třídě a konflikty ještě více vyostřil. Nárůst počtu mesticů a mestických populací dodal republikám vybudovaným na bývalém inckém území charakteristiku, která tradiční situaci komplikovala, ale neměnila.⁸⁴

I s tímto tématem se setkáváme v románu, protože Alfonso má dceru, která čeká dítě s mestikem, tedy synem bělocha a indiána. To je pro Alfonse naprosto nepřipustné z hlediska cti, a proto se rozhodne být mu sám otcem. „«Tonta. Mi deber de padre. Jamás

⁸¹ S. 119, česká verze: s. 43.

⁸² S. 119, česká verze: s. 43.

⁸³ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 216. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

⁸⁴ Tamtéž, s. 216. („El comercio sexual entre vencedores y vencidos hizo surgir la capa intermedia y agudizar más los conflictos. El incremento de mestizos y de poblaciones de mestizos da a las repúblicas erigidas sobre el antiguo territorio de los Incas, una característica que complica, pero no modifica la situación tradicional.”)

consentiría que se case con un cholo⁸⁵»⁸⁶ („Tak to tedy ne, rozhodl se zůstat otcem. Být otcem synovi jakéhosi mestize Cumby. Zparchantělého Indiána!”)

Nicméně téma násilí na ženách se netýkalo jen indiánských žen. To vidíme ve chvíli, kdy násilný Alfonso dostane chuť na tělo Juany. Ta je ženou Jacinta, muže, jenž blízce spolupracuje s Alfonsem jako jeho pravá ruka. Ve vesnici je politickým komisářem, sedlákem, majitelem trafiky a dozorcem indiánů. Těmi, stejně jako velkostatkář, pohrdá a podílí se na jejich marginalizaci. Alfonso a kněz často chodívají k Jacintovi domů, kde řeší obchodní záležitosti, a především pijí kořalku. Alfonso má s Juanou poměr, a tak využívá každou příležitost, kdy se Jacinto od Juany vzdálí, k tomu, aby na ní také mohl ukojit svůj chtíč. Ve scéně, kdy posílá Alfonso Jacinta pro více kořalky k němu domů, zůstane Juana doma jen s Alfonsem a knězem, kteří jsou oba natěšeni, jak Juanu znásilní. První jde na řadu Alfonso “... – alcanzó a comentar ella ahogándose entre los besos babosos y las violentas caricias del ilustre borracho. Siempre ella fue débil en el último momento.”⁸⁷ („Slintající opilcova ústa dopadají v polibku na šiji... Po tom všem bylo ženě už všechno jedno. Pocítila ve svém těle slabost a klesla na zem,...”) Juana pak vzpomíná na to, jaké to bylo poprvé, když se jí Alfonso před několika lety zmocnil, prý ještě býval mužnější a Juaně sliboval spousty věcí, třeba i to, že si jí vezme a odveze do Quita. V popisu toho, jak znásilnění probíhalo, čtenář, dle mého názoru, dokáže opět vyčíst snahu autora vykreslit muže jako dominantního samce, který má absolutní moc nad samičkou, může si s ní dělat co chce, jak chce, a ona má povinnost si to vše nechat líbit. Po Alfonsovi přichází na řadu farář, kterého Juana vykresluje jako muže vysokého postavení – „También a él – ministro de Taita Dios – nunca pudo la mujer del teniente político negarle nada.”⁸⁸ („Ani jemu – faráři - nemohla Juana odporovat.“) Dále Juana mluví o tom, že cizoložství sice je hřích, ale pokud se jedná o jejich patrona Pereiru či o faráře, hřích by to být nemusel, protože s nimi ona nemůže jinak. Svým způsobem její postoj evokuje určitou přitažlivost k těmto hříchům, ačkoliv to může být jen nutné zlo, kterému není schopna se postavit, a tak se alespoň snaží u něj tolik netrpět a snažit si ho také, alespoň jak to jen jde, „užít“.

⁸⁵ Cholo – syn bělocha a indiána, s. 67.

⁸⁶ S. 67, česká verze: s. 10.

⁸⁷ S. 133, česká verze: s. 51.

⁸⁸ S. 134, česká verze: vlastní překlad.

6.4 Téma víry, církve a její zneužívání ve prospěch kreolů

Postava faráře je v díle úzce spojena s otázkami moci a ovládní indiánů, proto si myslím, že téma náboženství a jeho zneužívání si zaslouží pozornost. Nástrojů, které kreolové používali, aby udrželi své indiány v míru a poslušnosti, byla celá řada. Jedním z nich bylo násilí, o kterém jsme mluvili. Tím je drželi v robotě a vybičovávali z nich větší energii. Nicméně lví podíl na podmanění indiánů měla i církev a evangelizace. Indiáni věřili v Boha, naslouchali dogmatům víry a kreolové s nimi tak mohli manipulovat a pod záminkou onoho Boha z nich „ždímat“ peníze a práci.

Evangelizovaní a věřící indiáni byli schopni udělat vše, jen aby byl jejich Bůh spokojen; tedy i snášet bídu.

Virgen de la Cuchara, patrona del pueblo, a los pies de la cual indios y chagras, acoquinados por ancestrales temores y por duras experiencias de la realidad, se han desprendido diariamente de sus ahorros para que la Santísima y Milagrosa se compre y luzca atavíos de etiqueta celestial.⁸⁹ (Panna Maria de la Cuchara, patronka vesnice, u jejichž nohou ukládají stovky Indiánů a hladových vesničanů své úspory, aby si nejsvětější Panna Maria mohla koupit šperky.)

Indiáni, ačkoliv nemají sami skoro nic, jsou ochotni i tak věnovat Panně Marii vše, co mohou, což je pro kreoly skvělá pozice pro to, aby po indiánech skrze kněze mohli chtít, cokoliv budou potřebovat. Z toho důvodu se také před stavbou silnice koná onen demonstrativní průvod, při kterém se kněz snaží lživým kázáním donutit indiány k práci, kterou takto levně nikdo jiný, než oni neudělá. „...Cien, mil días de indulgencia por cada metro que avance la obra. Sólo así el Divino Hacedor echará sus bendiciones mayores sobre este pueblo.“⁹⁰ (“Za každou ránu motykou na tomto velkolepém díle dostanete sto dní odpustků. Bůh stvořitel se po každém metru hotové silnice usměje a sešle požehnání na naši obec.“) A tímto způsobem farář společně s velkostatkářem a ostatními podílčníky nalákají spousty indiánů, kteří, v hrozných podmínkách - bez jídla, ve větru, dešti, bahně, bez spánku a energie, pracují až do samého vyčerpání sil. A pokud mají nějaký vážný zdravotní problém či trpí opravdu velkým hladem, je jim podáván alkohol jakožto anestetikum na vše.⁹¹ Když nezabírá, indiáni umírají, což ale je pravděpodobně nutná

⁸⁹ S. 78, česká verze: s. 16.

⁹⁰ S. 138, česká verze: s. 55.

⁹¹ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 219. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

oběť, kterou pro Boha indiáni jsou ochotni obětovat. Tak silně funguje jejich víra, která je tak moc prospěšná pro velkostatkáře. Také když indiánskou osadu postihnou záplavy, indiáni věří, že je stihnul krutý trest za slova indiána Cabascangy, který šel vyprosit od faráře slevu na poplatek za mši, ale nepochodil a rozzlobil faráře tak, že začal promlouvat do nebes k neviditelným postavám. „¡Dios mío! ¡Virgen mía! ¡Santos misericordiosos míos! Detened vuestra cólera. ¡No! No echéis vuestras maldiciones sobre estos desgraciados.”⁹² („Můj bože! Svatá Panno Maria! Zadržte svůj hněv! Nevrhejte prokletí na tohoto bídніка! Nedejte dštít ohni na tyto nešťastníky! Nebičujte hladem nevědomost lidu!“) Po této scéně, při které indiáni utíkají od faráře zpět do svých huasipung, přichází záplavy. Po nich farář využívá předešlý moment, strach a paniku indiánů a zvolává: „¡Castigo del señor! ¡Castigooo!”⁹³ („Boží trest.“) Indiáni tomu věří a farář tím tak upevňuje svou moc.⁹⁴

Jak vyplývá z výše řečeného, farář vystupuje v románu jako negativní postava. Pokaždé, když se na scéně objeví a vypadá to, že snad přichází s dobrým úmyslem, je zřejmé, že za tím skrývá nějaký nekalý záměr, pravděpodobně touhu po zisku, což Icaza v knize zmiňuje nejméně jednou. Vykresluje faráře jako zkorumpovaného člověka, který chce na všem hlavně sám zbohatnout. Ostatně ani mše, na kterých se snaží nalákat indiány do práce, nedělal farář zadarmo. Klíčová vlastnost, kterou by jakožto farář měl mít – tedy láska k lidem, mu naprosto schází.

Také jsem v jiné kapitole mluvil o scéně, která přichází po smrti Cunshi a která má za následek krutý trest pro Andrése a jeho syna. Mimochodem, Garro zde trefně zmiňuje, že je to snad jediný moment, kdy v románu vidíme projev lásky a citu. Andrés, ačkoli není člověkem vzdělaným, píše elegii pro milovanou ženu.⁹⁵ Jde za farářem dohodnout pohřeb. Ten pomocí hezkých a líbivých slov vysvětluje Andrésovi, jak dostat toho, aby se duše jeho milované dostala do nebe a ukazuje mu tři úrovně hrobů. Ty první stojí na hřbitově v místě, odkud jsou nejlépe slyšet slova Boží a modlitby, a tak mají duše jistotu spasení; stojí pětadvacet sucrů. Druhou úroveň tvoří hroby patřící chudým indiánům, stojí dále od svatyně, takže k nim modlitby nedolehnou vždycky, ale spasení budou dříve nebo později také všichni, za patnáct sucrů. U poslední úrovně kněz zvažní a začíná

⁹² S. 180, česká verze: s. 85.

⁹³ S. 187, česká verze: s. 91.

⁹⁴ Garro, J. Eugenio. “Jorge Icaza: Vida y Obra.” *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947., s. 220. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

⁹⁵ Tamtéž, s. 221.

dramatickým hlasem vykreslovat nejlevnější hroby tak, aby na tuto možnost Andrés vůbec nepřistoupil.

– Allí... Los distantes, los olvidados, los réprobos.

– Uuuy...

– Los del...

Como si palabra le quemara en la boca, el cura terminó en un grito:

– ... ¡Infierno!

El indio, al oír semejante afirmación, trató de salir corriendo con el pánico de quien descubre de pronto haber estado sobre un abismo.

– Calma, hijo. Calma... – ordenó el párroco impidiendo la huida de Andrés. No obstante, concluyó –: ¿No oyes ese rumor? ¿No hueles esa fetidez? ¿No contemplas ese aspecto de pesadilla macabra? ... Es el olor, son los ayes, es la putrefacción de las almas condenadas.⁹⁶ („Tam vřadu... Vzdálení... Zapomenutí... Zatracenci!“ Jako by ho to slovo pálılo v ústech, jako by bylo ponurým bleskem, vyplıvl rychle: „Peklo!“ Indián se při tomto tvrzení schouřil před kněžovou svatou postavou. „Klid, klid,“ uklidňuje ho dobrý sluha Páně s mírností Kristova apořtola, přitom se však zároveň rozhoduje podepřít ještě svá tvrzení: „Jen se podıvej, nadýchej se pachu, naslouchej těm hlasům! To je kvílení, hniloba, obraz zavržených duří.“)

Po tomto proslovu, který Andrése naprosto vyděsil (což také bylo účelem), dodává farář, že tyto zatraceníhodné hroby stojí pět sucřů. Kněz se snaží obohatit na čemkoliv a na komkoliv, není mu proti srsti vydělávat ani na mrtvých, což jen dokazuje, jak pokřivený člověk to je. Pod záminkou Božího odpuřtění a spasení vydělává na pozůstalých nemalé peníze, protože se snaží, aby všichni zakoupili to nejdražší místo pro své zesnulé. Tato scéna je jen dalřím důkazem toho, jak církve přistupovala k lidem, jak zkorumpovaný systém v Ekvádoru (a nejen v něm) fungoval, a jak ti, co se měli dobře, se mohli mít ještě lépe, zatímco ti, kteří se měli od začátku špatně, se měli čím dál hůř. Andrés zděřený tím, co by se s jeho nebohou Cunshi mohlo stát, chce zakoupit hrob za 25 sucřů, které ale nemá, a tak se táže faráře, zda by byla možnost úvěru. Farář oponuje, že v žádném případě. „– No se puede, es una estupidez. Mezclar las burdas transacciones terrenales con las cosas celestiales. ¡Dios mío! ¿Qué es lo que oigo? ¿Qué ofensa tratan de inferirte, Señor?“⁹⁷ („To je vyloučeno! Je pořetilst míchat vulgární pozemské transakce do nebeských záležitostí. Můj Bože, co to slyřím?“) Reaguje naprosto

⁹⁶ S. 224, česká verze: s. 127.

⁹⁷ S. 225, česká verze: s. 129.

pokrytecky, protože peníze „na ruku“ jsou podle něj transakce hodné nebeských záležitostí, zatímco úvěr, který by pro něj asi nebyl výhodný, nikoliv. Navíc se opět odvolává na Boha, pravděpodobně proto, aby indiána přesvědčil o tom, že si tato pravidla nevymýšlí on, ale Bůh. Andrés tedy přistupuje na cenu pětadvaceti suců, načež ukradne onu krávu. O následcích tohoto činu jsme mluvili.

7. Vyvrcholení děje a Icazův odkaz

Děj vrcholí, když do vesnice přijíždějí gringové, kteří mají v úmyslu zbořit indiánům huasipunga, na jejich místě vystavět nové město a celou oblast civilizovat. Dle mého názoru je obrovským paradoxem, že ačkoliv ze strany bělochů nebylo nikdy indiánům přineseno nic dobrého, indiáni si nejdříve naivně myslí, že jim gringové přinášejí peníze a přicházejí s dobrým úmyslem zbavit je hladu. „— Traen plata, guambritas. — Ojalá nos saquen de la hambruna que soportamos.“⁹⁸ („Přinášejí peníze.“ „Dyby nás tak vytáhli z hladu.“) Z této naivity jsou ovšem vyvedeni, jakmile začnou gringové bezlítostně bourat první chýši a vyhánět první indiány do lesa.

Tlak, který indiáni cítí po celý svůj život, nemožnost vyjádřit svůj názor nebo se bouřit, je utlumující a vrcholí křikem Andrése, který všechn tento tlak a veškeré myšlenky, jež indiány až do té doby dusily, naprosto přesně vystihuje: "Ñucanchic huasipungo"⁹⁹ („Nedáme huasipunga!“) Jeho křik vyvolává povstání indiánů, kteří začínají bojovat o zachování svých domovů.¹⁰⁰ Nechtějí se vzdát té jediné jistoty, kterou ve svém bídém životě mají, a tak začnou klást odpor, při kterém zabijí Jacinta i jednookého Rodrígueza. Alfonso ve strachu, co běsnící indiáni mohou způsobit, utíká a volá na pomoc stovky ozbrojených gringů, kteří se rozhodnou indiány doslova vyhladit. Všechny zmínky o násilí a marginalizaci indiánů, které jsem v této práci rozebíral a komentoval, jsou ničím, oproti zkáze, kterou na ně teď přivolal jejich pán.

Po střetu mezi indiány a ozbrojenými gringy, kteří do indiánů nelítostně střílejí, umírá Andrés i se svým synem v jejich chatrči. V posledním momentu, těsně před smrtí, otevírá dveře hořícího huasipunga a znovu křičí na kruté gringy: „Ñucanchic huasipungo!“¹⁰¹ Síla, kterou Andrésův poslední výkřik má, je naprosto paralyzující.

Rád bych zakončil tuto práci slovy Salkjelsvik, která míní, že Icazovo poselství v *Indiánských polích* je jasné a zřetelné: po tolika letech mlčení začínají indiáni v rámci

⁹⁸ S. 232, česká verze: s. 138.

⁹⁹ S. 242, česká verze: s. 145.

¹⁰⁰ Soriano Salkjelsvik, Kari. „El precio de la palabra: la voz indígena en Huasipungo de Jorge Icaza“. *Anales de la Literatura Hispanoamericana* 45. 2016., s. 338. Gale Literature Resource Center <https://link.gale.com/apps/doc/A499655171/GLS?u=karlova&sid=bookmark-GLS&xid=cfd77ba0>.

¹⁰¹ S. 250, česká verze: s. 152.

ekvádorské společnosti mít hlas, a i když jde jen o krátký výkřik, Andrés symbolicky otevírá imaginární dveře ke "kulturnímu projevu indiánů".¹⁰²

¹⁰² Soriano Salkjelsvik, Kari. "El precio de la palabra: la voz indígena en Huasipungo de Jorge Icaza." *Anales de la Literatura Hispanoamericana* 45. 2016., s. 339. Gale Literature Resource Center <https://link.gale.com/apps/doc/A499655171/GLS?u=karlova&sid=bookmark-GLS&xid=cf77ba0>.

8. Závěr

V románu *Indiánská pole* se Jorge Icaza snažil věrně zachytit realitu indiánského života v Ekvádoru první poloviny 20. století. V tomto období procházel Ekvádor spoustou společenských, politických i ekonomických změn; 30. léta, tedy doba, ve které byl román napsán, byla poznamenána velkou politickou nestabilitou, během které se vyměnilo několik vládních garnitur a v zemi se navzájem přetlačovaly levicové síly s pravicovými. Ekvádor byla země velmi závislá na ekonomice ostatních zemí, navíc s několika nevyřešenými sociálními otázkami. Jednou z nich byla i otázka indiánů, kteří v moderním, na kapitalistickém hospodářství založené zemi, stále žili ve feudálním systému. Právě ta dala vzniknout novému žánru - indigenismu, který se tomuto problému věnoval. Indigenismus měl za cíl upozornit na sociální a ekonomické problémy indiánů, vykreslit tuto marginalizovanou část populace realisticky, bez příkras a odhalit světu diskriminaci, které musela čelit. Icazova *Indiánská pole* jsou jedním z nejzásadnějších indigenistických románů vůbec.

Díky osobním zkušenostem a umu vykreslovat bídný život indiána poutavým způsobem, nás Icaza syrovým líčením vtahuje do prostoru And, ve kterém žili indiáni v tradičních komunitách, které někteří politici a latifundisté třímající moc považovali za brzdu pokroku a rozhodli se je podmanit, což mělo za následek ničení domorodé populace a jejího způsobu života.

Icaza popisuje kruté podmínky a zacházení, které zotročení indiáni museli podstupovat, marginalizaci, projevanou skrze fyzické násilí, kterým kreolové drželi indiány zkrátka a pod kontrolou, hlad, kterým indiáni trpěli, protože jim byla odepírána běžná lidská strava, či patriarchální systém, v němž byly ženy jen sexuálně zneužívanými služebnicemi pána, nebo zneužívání křesťanské víry, která sloužila jako nástroj manipulace. Indiáni v celém románu čelí nejrůznějším nástrahám a problémům, které jim kruté připravovali velkostatkář a jeho kumpáni. Velká bída je obklopuje již na začátku románu, ještě předtím, než dojde k zápletce; indiánský život je omezen na pár metrů čtverečních ve skromných chýších, stojících na malých pozemcích, na kterých měli indiáni možnost pěstovat plodiny pro vlastní účely. Nicméně se začátkem příběhu a se zotročením indiánů na stavbě silnice se už tak nedobré podmínky začínají rapidně zhoršovat. Icaza v knize popisuje bičování, mlácení a trýznění hladem tak sugestivně, že má chvílemi čtenář pocit, jako by byl součástí onoho krutého světa. Dialogy, ve kterých

promlouvají indiáni chudým slovníkem, kečuizovanou španělštinou a častým nářkem, evokují ve čtenáři pocit lítosti, sounáležitosti a vzteku nad tím, do jaké bídy potomci kolonizátorů indiány dohnali. To je ale ovšem hlavním Icazovým cílem, se kterým *Indiánská pole* psal – postavit do popředí tuto marginalizovanou a přehlíženou skupinu obyvatel, a pokusit se, skrze umění, přispět k uznání jejich lidských práv a navodit o tomto tématu dialog napříč sociálními třídami.

Resumé

Tato práce se věnuje sociální kritice v indigenistickém románu *Indiánská pole* autora Jorgeho Icazy. Hlavním předmětem této kritiky je bídny život indiána v Ekvádoru první poloviny dvacátého století, jenž je, i přes zrušené otroctví, zbytkem společnosti nadále vykořisťován a otročen. Popisovaná mrazivá a nevlídná atmosféra ekvádorského venkova, do které je příběh zasazen, je realistickým vyobrazením tehdejší ekonomicko-sociální situace v Ekvádoru.

Proto se první část práce věnuje historickému kontextu, který je pro pochopení situace, ve které se indiáni v románu nacházejí, zásadní. V Ekvádoru se na pomezí dvacátých a třicátých let přetlačovaly levicové a pravicové síly, jedna vláda střídala druhou a celková politická situace tak byla nestabilní, což se výrazně podepisovalo také na ekonomické a sociální situaci v zemi. Indiáni byli odsunuti na okraj společnosti a jejich těžké životní podmínky téměř nikdo neřešil. Proto se také zrodil nový umělecký směr, který na tuto skutečnost začal upozorňovat - indigenismus. Další částí této práce je tedy literární kontext, ve kterém je hlavním bodem vymezení indianismu a indigenismu, dále charakteristika a základní rysy indigenistické prózy, také charakteristika ekvádorského indigenismu a vznik Generace 30, které byl Jorge Icaza součástí. Poté se práce soustředí na samotného autora, jeho život, literární tvorbu, a především na jeho inklinaci k do té doby dosti opomíjenému tématu marginalizace indiánské populace.

Následně se práce již plně věnuje dílu, jenž přináší ostrou sociální kritiku. Uvádím stručné shrnutí děje, aby se následně čtenář při analyzování vybraných úryvků dokázal lépe orientovat. Stěžejní část této práce se zaměřuje na sociální kritiku v románu *Indiánská pole* a ukazuje zobrazení marginalizace indiánů na konkrétních případech. Marginalizace indiána se v románu projevuje na několika úrovních, tou první je ekonomický nedostatek a bída, ve které indiáni byli nuceni žít, a také kritický nedostatek jídla a s ním související hlad. Druhou úrovní je pak viditelná diskriminace na základě rasy, s níž úzce souvisí fyzické násilí a degradování indiána na úroveň zboží, či na úroveň zvířete. Předposlední úrovní, kterou jsem v práci analyzoval, bylo sexuální zneužívání a násilí páchané na ženách – jak indiánských, tak i kreolských. Poslední analyzovanou úrovní je marginalizace páchaná na indiánech prostřednictvím církve.

V průběhu celého románu se nachází několik momentů, které čtenáře paralyzují a zanechají v něm nepříjemnou pachut' historie, na kterou by nejjeden běloch nejradši

zapomněl. A jestli Icazovým záměrem bylo upozornit na palčivé problémy části ekvádorské společnosti, řekl bych, že se mu to více než podařilo.

Resumen

Este trabajo se centra en la crítica social de la novela indigenista *Huasipungo*, de Jorge Icaza. El punto central de esta crítica es el estudio de la miserable vida del indio en el Ecuador de la primera mitad del siglo XX, que, a pesar de la abolición de la esclavitud, sigue siendo explotado y esclavizado por el resto de la sociedad. El ambiente escalofriante y desolador del campo ecuatoriano en el que se desarrolla la historia es una descripción realista de la situación económica y social del Ecuador de la época.

Por lo tanto, la primera parte de la tesis está dedicada al contexto histórico, crucial para comprender la situación en la que se encuentran los indios de la novela. En Ecuador, entre las décadas de 1920 y 1930, las fuerzas de izquierda y derecha se superponían, un gobierno sucedía a otro, y la situación política era inestable, lo que repercutía notablemente en la situación económica y social del país. Los indios estaban marginados y apenas no se abordaba su miserable vida. Por eso nació un nuevo género artístico para llamar la atención sobre este hecho: el indigenismo. Así que la siguiente parte de este trabajo es el contexto literario, en el cual el punto principal es la definición de indianismo e indigenismo, luego las características y rasgos principales de la prosa indigenista, también las características del indigenismo ecuatoriano y el surgimiento de la Generación del 30, de la cual Jorge Icaza formó parte. Luego, la obra se centra en el propio autor, su vida, su obra literaria y, sobre todo, su inclinación por el tema, hasta entonces bastante descuidado, de la marginación de la población indígena.

A continuación, la tesis ya se dedica por completo a la obra, sobre la que se realiza una aguda crítica social. Hago un breve resumen de la trama para que el lector pueda orientarse mejor a la hora de analizar los pasajes seleccionados. La parte central de este trabajo se centra en la crítica social de la novela *Huasipungo* y muestra la representación de la marginación del indio a través de ejemplos concretos. La marginación del indio en la novela se manifiesta en varios niveles, siendo el primero la miseria y pobreza económica en la que los indios se ven obligados a vivir, así como la crítica falta de alimentos y el hambre asociada a ella. El segundo nivel es la visible discriminación basada en la raza, que está estrechamente relacionada con la violencia física y la degradación del indio al nivel de una mercancía o un animal. El penúltimo nivel que analicé en la tesis fue el abuso sexual visible contra las mujeres, tanto indias como criollas. El último nivel analizado es la marginación perpetrada contra los indios a través de la iglesia.

A lo largo de la novela, hay varios momentos que paralizan al lector y dejan un regusto desagradable de la historia que más de un blanco quisiera olvidar. Y si la intención de Icaza era llamar la atención sobre los acuciantes problemas de una parte de la sociedad ecuatoriana, yo diría que lo ha conseguido con creces.

Bibliografie

Primární literatura

Icaza, Jorge. 1994. *Huasipungo*. Madrid: Cátedra. Doplněno o úvodní studii, Teodosio Fernández.

Icaza, Jorge. 1947. *Indiánská pole: román z Ecuadoru*. Přeložili Jaroslav Kuchválek, a Miroslav Pařava. Praha: Pavel Prokop.

Sekundární literatura

Caicedo, Alicia Ortega. "Prólogo: Jorge Icaza y Pablo Palacio y Las Vanguardias Latinoamericanas." *Guaraguo* 14, no. 33. 2010. <http://www.jstor.org/stable/25703213>.

Centro Virtual Cervantes © Instituto Cervantes, 1997-2024. (online) Dostupné z: https://cvc.cervantes.es/artes/ciudades_patrimonio/quito/personalidades/icaza.htm.

Corrales, Manuel. "Las Raices Del Relato Indigenista Ecuatoriano." *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana* 4, no. 7/8. 1978. <https://doi.org/10.2307/4529868>.

Escajadillo, Tomás G.. "El indigenismo narrativo peruano." *Philologia hispalensis* 4. 1989. <https://doi.org/10.12795/PH.1989.v04.i01.10>.

García, Gustavo V. "Maíz, papas y carroña: la "identidad" alimenticia del "indio" de Huasipungo." *Neophilologus* 92 (1). 2008. <https://doi.org/10.1007/s11061-007-9058-8>.

Garro, J. Eugenio. "Jorge Icaza: Vida y Obra." *Revista Hispánica Moderna* 13, no. 3/4. 1947. <http://www.jstor.org/stable/30206030>.

Housková, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky: (hispanoamerická kulturní identita v esejích a v románech)*. Praha: Torst. 1998.

Chen-Sham, J. "Esos "monstruos de codicia y aun de lujuria": El cura y el alcalde, seguimiento a una crítica del poder en la literatura latinoamericana en *Aves sin nido* y *Huasipungo*"; *Revista De Filología Y Lingüística De La Universidad De Costa Rica*, 42(Especial). 2016. <https://doi.org/10.15517/rfl.v42i0.26465>.

Klíma, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2015.

Marroquín, Alejandro D. *Balance del indigenismo: informe sobre la política indigenista en América*. 2. ed. México: Instituto indigenista interamericano. 1977.

Polišenský, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky / Josef Polišenský a Kol*. Praha: Svoboda. 1979.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Diccionario de la lengua española, 23.^a ed., [versión 23.7 en línea]. <https://dle.rae.es>.

Sacoto, Antonio. "Jorge Icaza: El Indigenismo Ecuatoriano." *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana* 17, no. 33. 1991. <https://doi.org/10.2307/4530540>.

Soriano Salkjelsvik, Kari. „El precio de la palabra: la voz indígena en Huasipungo de Jorge Icaza“. *Anales de la Literatura Hispanoamericana* 45. 2016. Gale Literature Resource Center
<https://link.gale.com/apps/doc/A499655171/GLS?u=karlova&sid=bookmark-GLS&xid=cfd77ba0>.

